

Nikola Tesla u javnom prostoru Hrvatske i Srbije

Jerbić, Mirjana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:563289>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**Sveučilište
Sjever**

Diplomski rad br. 86/KOMD/2024

Nikola Tesla u javnom prostoru Hrvatske i Srbije

Mirjana Jerbić, 0336068620

Koprivnica, kolovoz 2024.

Sveučilište Sjever

Komunikologija, medij i novinarstvo

Diplomski rad br. 86/KOMD/2024

Nikola Tesla u javnom prostoru Hrvatske i Srbije

Student

Mirjana Jerbić, 0336068620

Mentor

prof. dr. sc. Magdalena Najbar-Agičić

Koprivnica, kolovoz 2024.

Prijava diplomskog rada

Definiranje teme diplomskog rada i povjerenstva

ODJEL Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

STUDIJ Diplomski studij Komunikologija, mediji i novinarstvo

POSTUPNIK Mirjana Jerbić

MATIČNI BROJ 0336068520

DATA 27.8.2024.

KOLEGIJ Povijest u javnom prostoru

NASLOJ RADA Nikola Tesla u javnom prostoru Hrvatske i Srbije

NASLOJ RADA NA ENGL. JEZIKU Nikola Tesla in the Public Space of Croatia and Serbia

MENTOR Magdalena Najbar-Agičić

ZVANJE prof. dr. sc.

ČLANOVI POVJERENSTVA

1. doc. dr. sc. Irena Radej Miličić

2. doc. dr. sc. Branimir Felger

3. prof. dr. sc. Magdalena Najbar-Agičić

4. naslovni izv. prof. dr. sc. Željko Krušelj

5.

Zadatak diplomskog rada

BROJ 86/KOMD/2024

OPIS

Nikola Tesla, odnosno njegovo mjesto u javnom prostoru obje zemlje, Nikola Tesla veliki je svjetski znanstvenik i izumitelj koji svojim zaslugama za čovječanstvo relazi značajno lokalne i regionalne okvire. Ipak, za Hrvatsku i Srbiju, zemlje za koje je vezan zemljopisnim podrijetlom, odnosno nacionalnom pripadnošću on je posebno važan, te snažno prisutan u njihovim politikama povijesti i dominantnom narativu. Iako je primjetan ponos obje država na ovog genijalnog izumitelja ipak njegovo mjesto rođenja i porijeklo izazivaju brojne kontraverze. U radu prezentirat će se Tesla biografija, s posebnim naglaskom na točke u kojima dolazi do razilaženja hrvatskog i srpskog narativa o njemu. Analizirat će se prisutnost Tesle u javnom prostoru preko muzeja, spomenika, naziva ulica i slično. Također, pokušat će se definirati što utječe na postojeća razilaženja i sukobe.

Nastojat će se odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja:

- U čemu su hrvatski i srpski narativ slični?
- Koji dijelovi Tesla životopisa predstavljaju žarišne točke razilaženja i nesuglasica u hrvatskom i srpskom narativu?
- Na koji su način politike povijesti u Hrvatskoj i Srbiji oblikovale mjesto Nikole Tesle u javnom prostoru?
- Je li moguće zblizavanje tih narativa?

ZADATAK USUŠEN

30.8.2024.

PODPIS MENTORA

Magdalena Najbar-Agičić

SVEUČILIŠTE
SIVVER

Sažetak

Tema ovog rada je Nikola Tesla u javnom prostoru Hrvatske i Srbije. Primjetno je da se obje države ponose time da je jedan od genijalnih umova rođenjem i porijeklom povezan i s Hrvatskom i sa Srbijom. Takva povijesna ličnost, kroz koju bi trebalo doći do suradnje, umjesto da spaja dva naroda nažalost postaje točka razdvajanja. O tome koje su to žarišne točke zbog kojih dolazi do nesuglasica i razilaženja hrvatskog i srpskog narativa kod prikazivanja životopisa Nikole Tesle, te koji je utjecaj politike povijesti na kreiranje njegovog mjesta u javnom prostoru dviju država bit će više riječi u ovom radu.

Rad je podijeljen u nekoliko cjelina koja će kroz poglavlja pobliže objasniti glavne točke spomenuto oblikovanje javnog prostora. U prvoj cjelini govori se o životopisu Nikole Tesle, osnovnim i neospornim činjenicama, te kako su one prezentirane kroz tiskana izdanja u Hrvatskoj i Srbiji, zatim sporne činjenice povezane s Teslinim porijeklom i mjestom rođenja i njihovo prezentiranje. Središnji dio prikazuje prisutnost Nikole Tesle kroz politiku kreiranja javnog prostora Hrvatske, a zajedno s politikom kreiranja kroz javni prostor Srbije. U završnom dijelu „drame“ o Nikoli Tesli prikazan je verbalan medijski rat vođen kroz javni prostor oba naroda, a kojem je okidač bio trenutak stavljanja lika Nikole Tesle na hrvatsku euro kovanicu.

Cilj ovog rada sastoji se na uočavanju razlika koji su ključni za sukob narativa dviju susjednih država.

Ključne riječi; Nikola Tesla, kultura sjećanja, sukobljeni narativi

Summary

The subject of this paper is Nikola Tesla in the public space of Croatia and Serbia. It is evident that both countries are proud of the fact that one of the genius minds was, by birth and by ancestry, related with both Croatia and Serbia. Such historical figure, which should motivate cooperation between two nations, has sadly become a point of separation. What are the focal points which are the cause of disputes between Croatian and Serbian narrative in presentation of Nikola Tesla's biography, and what is the impact of the history policy on creation of his place in the public space of two countries? This paper will provide more information about such question.

The paper is divided into several parts which, through several chapters, explain the main points related to the formulation of the public space. The first part relates the narrative of Nikola Tesla's biography, about basic and undeniable facts, and the way they are presented in the publications in Croatia and Serbia. After that, the paper focuses on disputed facts related to Tesla's ancestry and place of birth, as well as their presentation. Middle part of the paper exposes the presence of Nikola Tesla through the policy of creating of the public space of Croatia, and the policy of creating of the public space of Serbia. In the final part of the "drama" about Nikola Tesla, the paper presents the verbal media war in the public spaces of both peoples, for which the trigger was the moment in which Croatia placed the image of Nikola Tesla on Euro coins.

The goal of this paper is the perceiving of the differences that are crucial for the conflict of narratives of two neighbor countries.

Key words: Nikola Tesla, culture of remembrance, conflicted narratives

Popis korištenih kratica

SPC	Srpska pravoslavna crkva
IRB	Institut Ruđer Bošković
KIC	Kulturno-informativni centar
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
HAZU	Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
ETF	Elektrotehnički fakultet
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
SNV	Srpsko narodno vijeće

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Tko je bio Nikola Tesla.....	5
2.1. Autobiografija Moji pronalasci/My inventions.....	8
2.2. Korijeni.....	12
2.2.1. Hrvatski izvori – prof.dr.sc Muljević Vladimir časopis Energija „Život i djelo Nikole Tesle“.....	12
2.2.2. Srpski izvor – dr. Jovanović Branimir Tesla – ilustrirana monografija.....	13
2.3. Rođenje Nikole Tesle.....	14
2.4. Kojoj crkvi pripada crkva u kojoj je Milutin bio paroh ?.....	15
3. Nikola Tesla u javnom prostoru Hrvatske.....	18
3.1. Muzeji.....	18
3.2. Spomenici.....	19
3.3. Hrvatska državna odličja posvećena Nikoli Tesli i ostali nosači sjećanja.....	21
3.4. Nikola Tesla u filmskoj umjetnosti.....	22
3.5. Promjena odnosa prema Nikoli Tesli za vrijeme Domovinskog rata?.....	24
3.6. Današnji odnos Hrvatske prema liku i djelu Nikole Tesle.....	26
3.6.1. Postoji li mogućnost da Tesla povezuje Hrvate i Srbe?.....	28
4. Nikola Tesla u javnom prostoru Srbije.....	30
4.1. Muzej Nikole Tesle u Beogradu.....	30
4.2. Aerodrom.....	32
4.3. Teslini spomenici i spomen ploče u Srbiji.....	32
4.4. Odnos prema Tesli danas u Srbiji.....	34
4.4.1. Modna revija u Parizu – način na koji Srbija danas koristi Nikolu Teslu kao brend.....	34
4.4.2. Čiji je Tesla.....	35
5. Recentni vrhunac sukoba oko „prava na Teslu“ vezan uz hrvatske euro-kovanice.....	38
6. Zaključak.....	43
7. Literatura.....	45

1. Uvod

Veličina i genijalnost Nikole Tesle prepoznata je i priznata u svijetu čemu u prilog govore njegovi izumi i patenti na čijim temeljima je izgrađen suvremeni svijet. Izmjenična struja, Teslin transformator, daljinsko upravljanje, Teslina turbina, indukcijski motor bez četkica s okretnim magnetnim poljem, radio i bežična komunikacija, bežični prijenos energije i još mnogi drugi, samo su neki od najpoznatijih Teslinih izuma i imaju jak utjecaj na način života kojeg živimo, u kojem svakodnevno radimo; oni pružaju novim naraštajima poticaj da istražuju i otkrivaju, rade na inovacijama već postojećih izuma i stvore novu budućnost. Teslino ime u svijetu danas nosi mjerna jedinica magnetske indukcije kojoj je oznaka T, krater na mjesecu, automobili na električni pogon, znanstvena priznanja u području elektrotehnike i još mnogo toga. Svoje pronalaskeske i izume namijenio je čovječanstvu radi boljeg, kvalitetnijeg i mirnijeg života.

Priča o Tesli je priča o čovjeku koji je imao više od 700 izuma uz patente. O broju njegovih patenata je vrlo teško govoriti jer nisu svi registrirani, a od onih koji su registrirani nisu svi u istoj državi, već u desetak različitih država, od kojih je najviše patenata registrirano u SAD. Prema mrežnoj enciklopediji riječ je o 112 patenata registriranih u SAD, zatim tu su patenti registrirani u Kanadi, Engleskoj i još nekim drugim zemljama.² Činjenice ukazuju da je – iako rođen na tlu Europe koja ga nije prepoznala ili je možda bila zatvorenija za njegove ideje i izume, ili možda premala – Nikola Tesla morao otići u „obećanu zemlju“ toga doba da bi njegovi izumi i patenti postali poznati svijetu i u konačnici priznati. Stekao je značajan broj poklonika, koji rade na promicanju njegovih zasluga oduševljeno ističući njegove zasluge, ponekad i u nadahnutoj formi uz određeno pretjerivanje.

Spasoje Vlaić, srpski publicist, profesor fizike, jedan od osnivača „*Centra za istraživanje nasljeđa Nikole Tesle*“, autor knjige „*Nikola Tesla – čovjek anđeo*“, u svom govoru o Tesli objavljenom na YouTube kanalu Zlatno doba ističe: „Do pojave Tesle jedna planeta je bila ugašena. U svemiru je nisu zapažali. Pojavom Tesle dolazi do drugačije primjene svjetlosti. Jedna ugašena planeta, naša Zemlja, počinje da sjaji. Svjetlost njenih velegrada vidi se i u svemiru. Zahvaljujući Tesli jedna ugašena planeta počela je da svijetli.“³

Da bi mogli pojmiti, a tek onda shvatiti veličinu Teslinih ideja, pronalazaka i patenata, moramo biti svjesni vremena u kojem je on živio i stvarao. Rođen je 1856. godine i živio do 1943. godine. Vrijeme njegovog najplodonosnijeg rada pripadalo je samom kraju 19. stoljeća i u prvim

² Tesla, Nikola. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/tesla-nikola> (pristupljeno: 31.08.2024.)

³ Vlaić, Spasoje „Tajni Eksperiment Nikole Tesle Filadelfija“ <https://www.youtube.com/watch?v=Bi4FU5vAkqI&t=739s>. (pristupljeno 4.4..2024.)

desetljećima 20. stoljeća. U to vrijeme u Europi Albert Einstein cijepa atom i otkriva osnovne zakone koji vladaju u prirodi kao što je brzina svjetlosti te iznosi teoriju opće relativnosti. U to isto vrijeme Tesla je govorio o statičnim valovima, svemirskim letjelicama, o energiji, frekvenciji i vibraciji. Njegove su ideje bile ispred vremena u kojem je živio, zapravo i ispred vremena u kojem mi živimo, no u javnom prostoru ipak više dominira ono što je, čitajući o Tesli, za njega najmanje bitno – odakle potiče. Ipak, nije iznenađujuće da najviše pažnje Nikola Tesla – osim u Americi gdje je djelovao – privlači u regiji odakle je potekao. Kao Srbin rođen na području Hrvatske posebno je važan upravo za Srbiju i Hrvatsku. U obje se zemlje slave njegove zasluge i oba naroda uključuju ga u svoj nacionalni narativ, obilježavaju javni prostor spomenima na njegov lik i djelo koji postaju resurs njihovih politika povijesti. Svaka država u svijetu kreira svoju politiku povijest kroz medije, javne simbole i kolektivno sjećanje. U slučaju Nikole Tesle i njegova mjesta u politikama povijesti kolektivnom sjećanju Hrvatske i Srbije zanimljivo je primijetiti da se radi o konfliktnom sjećanju, a Teslin lik umjesto da bude primjer „dijeljene povijesti“ („shared history“) postao je žarišna točka njihova sukoba. Iako je Domovinski rat završio prije gotovo 30 godina i danas postoje tenzije između dva susjedna naroda koje sežu u prošlost. To je dobilo zanimljivu manifestaciju u trenutku kada je Hrvatska članica EU uvela euro. Trenutak uvođenja euro valute u hrvatski monetarni sustav, pri čemu se na hrvatskim kovanicama našao lik Nikole Tesle, potaknuo je niz nacionalnih pitanja. Iako je od rata prošlo toliko godina i svijet u kojem živimo promijenio se iz temelja, neke stvari nisu se promijenile u svijesti i percepciji ljudi – važnost pitanja tko je što po nacionalnosti. U tom pogledu kao da smo zastali na kraju 20. stoljeća. Hrvatska euro kovanica s likom Nikole Tesle na 50, 20, i 10 centi bila je okidač za verbalni sukob i dokazivanje Tesline nacionalnosti, većeg „prava na Teslu“, svojatanje i niz uvreda na nacionalnoj osnovi. Sve to bio je razlog dubljeg istraživanja i promišljanja o Nikoli Tesli na kojeg su oba naroda ponosna. Interes je potaknuo odnos prema njemu u vrijeme bivše Jugoslavije, zatim Domovinskog rata pa sve do danas. Jesmo li kao narodi ikada uspjeli prevladati nacionalno rivalstvo i u liku i djelu Nikole Tesle prepoznati sponu spajanja Hrvata i Srba ili je on oduvijek bio točka neslaganja?

Srbi su iznimno ponosni na Teslu i ističu njegovu nacionalnu pripadnost, a hrvatske „pretenzije“ na Teslu smatraju njegovim „otimanjem“. Drugi narativ prema liku i djelu ima Republika Hrvatska gdje se naglasak stavlja na rođenje u Smiljanu koji se nalazi u Lici, dijelu Republike Hrvatske.

U trenutku rođenja Nikole Tesle taj dio je bila Vojna krajina u državi Habsburškoj Monarhiji ili Austrijskom Carstvu. Vojna krajina bila je administrativno isključena iz Banske Hrvatske, a 1849. proglašena je zasebnom krunskom zemljom Habsburške Monarhije koja je obuhvaćala 200 000 km², 1010000 stanovnika, 12 gradova, 9 trgovišta i 1760 sela. Kako se navodi u enciklopediji „Iako se ne može nijekati posebna privrženost krajišnika vladarskoj kući Habsburga, što su i jasno

pokazali tijekom revolucije 1848–49., Vojna krajina nije djelovala kao 'talionica naroda' habsburškoga tipa, niti je u njoj nastala neka 'austrijska nacija'. U njezinu hrvatsko-slavonskom dijelu tijekom stoljeća nastalo je mješovito krajiško stanovništvo autohtonih Hrvata i prebjeglih hrvatskih kmetova, vlaških došljaka tijekom XVII. st., te srpskih izbjeglica, koji su se ondje naselili na prijelazu XVII. u XVIII. sv. Konfesionalna pripadnost obuhvaćala je rimokatolike, pravoslavce, grkokatolike, Židove i protestante. Unatoč mnogobrojnim zahtjevima Hrvatskoga sabora, Vojna krajina razvojačena je tek 8. kolovoza 1873., a odluka o sjedinjenju s maticom zemljom donesena je 15. kolovoza 1881.“⁴

U Hrvatskoj se ističe da je Hrvatska Teslina domovina i kao jedan od dokaza koristi Teslinu rečenicu: „Ponosim se srpskim rodom i hrvatskom domovinom“ pri čemu ne izostavlja ili opovrgava činjenicu da je porijeklom Srbin. U radu pokušat ću predočiti sporne činjenice oko kojih se razilaze dva narativa, saznati je li ikada postojala spona koja bi povezivala ta dva narativa, prikazati kako se koristio njegov lik i djelo kroz povijest dva susjedna naroda, kako je prikazan kroz umjetnost, na koji način je politika koristila Nikolu Teslu u vrijeme bivše Jugoslavije, Domovinskog rata, a kako ga koristi danas, trideset godina nakon rata.

Glavni cilj istraživanja sastoji se u uočavanju razlika u prezentiranju Nikole Tesle koje dovode do nastanka sukobljenih narativa. Isto tako, istražiti će se postoje li trenuci u kojima se lik i djelo Nikole Tesle koristi za povezivanje Srba i Hrvata. Obzirom da je Tesla zapravo bio američki izumitelj, u radu će biti pokazano na koji način svijet vidi tog velikog znanstvenika i na koji način ga prezentira u javnosti te koliki značaj daje njegovom doprinosu za čovječanstvo.

Osim dostupnih knjiga izdavača iz Hrvatske i Srbije, analizirat će se primjereni članci o Nikoli Tesli na hrvatskim i srpskim portalima, na YouTube kanalima hrvatskih i srpskih znanstvenika koji su svoj život posvetili istraživanju o Tesli, filmove snimljene o Tesli, pojavu Teslina imena u imenovanju institucija, ulica i infrastrukturnih objekata i prikaze njegova života u muzejima. Bit će riječi i o njegovom životu koji je bio pun uspona i padova, ali u svakom slučaju izuzetno produktivan.

Rad je započet osnovnim informacijama, odnosno biografijom Nikole Tesle kako je prezentirana u tiskanim izdanjima engleske, američke i hrvatske enciklopedije, a kako u tiskanom izdanju srpske enciklopedije, mrežnim izdanjima enciklopedije i Wikipedije. Na temelju toga dobit ćemo uvid u osnovne informacije o njegovom životu, što je važno za dobivanje šire slike o genijalnom izumitelju i njegove značajne uloge u povijesti, ali i u ono po čemu se ti narativi razlikuju. Nakon toga osvrnut ćemo se na autobiografiju Nikole Tesle, zapravo usporedbu dvaju izdanja njegove autobiografije. Obje su hrvatsko izdanje, s tom razlikom da je jedna objavljena

⁴ Vojna krajina. *Enciklopedija hrvatske mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/vojna-krajina> (pristupljeno 24.06.2024)

1984. kao četvrto izdanje istoimene knjige, a druga 2015. godine, i istoimene audio knjige na srpskom jeziku koja je izdana 2019. Analiza prikazuje zajedničke osobine tiskanih knjiga i audio knjige, te u čemu se međusobno razilaze tiskane knjige, a u čemu su različite s audio knjigom.

U radu su prikazane različite interpretacije u prezentiranju porijekla i korijena Tesline obitelji na koje se pozivaju Hrvati, gdje je kao izvor informacija korišten članak iz časopisa *Energija* prof. dr. sc. Vladimira Muljevića, a na koje Srbi – prema knjizi Branimira Jovanovića *Tesla – ilustrirana monografija*. Usporedbom tih dvaju narativa otkrit ćemo što je zapravo glavno mjesto razilaženja nacionalnih narativa o Tesli. Prilikom razmatranja prisutnost Nikole Tesle u javnom prostoru Hrvatske, bit će navedene značajnije ustanove i njihova povijest oko osnivanja, kao i mjesta i simboli koje koriste znanstvenikov lik i djelo. Bit će i osvrt na pitanje kako je Domovinski rat utjecao na doživljaj lika Nikole Tesle iz perspektive nacionalne pripadnosti na području Gospića. Rad obuhvaća i filmsku umjetnost, odnosno kako je pitanje Teslinog geografsko-nacionalnog podrijetla prikazano na filmu sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Bit će riječi o načinima, oblicima prikazivanja i korištenja Tesle te odnos prema njegovom liku u javnom prostoru Srbije.

Tu je i osvrt na često citiranu rečenicu „Ponosim se srpskim rodом i hrvatskom domovinom“; analizirat će se porijeklo te izjave i odgovoriti na pitanje nalazi li se u povijesnom izvoru.

U završnici bit će prezentiran posljednji čin „drame“ o Nikoli Tesli u politikama povijesti i kulturi sjećanja u Hrvatskoj i Srbiji, a to je diskusija o Teslinom liku na hrvatskim euro kovanicama i kratki trenutak kada je Nikola Tesla bio pojam povezivanja dvaju naroda.

Kroz istraživanje i analizu bit će odgovoreno na nekoliko istraživačkih pitanja: U čemu su hrvatski i srpski narativ slični? Koji dijelovi Teslina životopisa predstavljaju žarišne točke razilaženja i nesuglasica u hrvatskom i srpskom narativu? Na koji su način politike povijesti u Hrvatskoj i Srbiji oblikovale mjesto Nikole Tesle u javnom prostoru? Je li moguće zbližavanje tih narativa?

Na osnovu ovih pitanja formulirane su sljedeće hipoteze:

H1: Nikola Tesla zauzima važno mjesto u politikama povijesti i kulturi sjećanja u Hrvatskoj Srbiji.

H2: Sukobljeni povijesni narativi važan su element u odnosima između Hrvatske i Srbije.

H3: : Politika vladajućih stranaka presudna je za mogućnost stvaranja „dijeljene povijesti“

2. Tko je bio Nikola Tesla

Kad je riječ o osnovnim informacijama vezanima uz biografiju Nikole Tesle, svi tiskani i mrežni izvori govore isto. Prema *Hrvatskoj enciklopediji Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, Nikola Tesla rođen je u Smiljanu, 10. VII. 1856. godine, a umro u New Yorku, 7. I. 1943. Gotovo cijeli život radio je u SAD-u, a djelovao na polju elektrotehnike i strojarstva, te bio futurist koji je najpoznatiji po svojim doprinosima u dizajniranju suvremenog sustava distribucije električne energije koristeći izmjeničnu struju. Svoje školovanje započinje u rodnom Smiljanu nastavlja u Gospiću gdje pohađa i gimnaziju, potom u Rakovcu kraj Karlovca, gdje je maturirao. Nastavlja se školovati na Visokoj tehničkoj školi u Grazu od 1875. godine. U tijeku prve godine prima stipendiju Vojne krajine, no već druge godine ostaje bez stipendije jer je Vojna krajina razvojačena. Iz tog razloga 1876. i 1878. godine zatražio je stipendiju Matice srpske u Novome Sadu, ali je zamolba odbijena. Početkom 1880. godine odlazi u Prag s namjerom da nastavi svoje školovanje na studiju, međutim ne postoje podaci da je završio neki od studija na sveučilištu u Pragu. Godine 1881. zapošljava se u Budimpešti u Središnjem telegrafskom uredu, odakle 1882. odlazi u Pariz i zapošljava se u Edisonovoj telefonskoj podružnici. Po preporuci voditelja Edisonovog predstavništva u Europi iz Pariza odlazi u SAD 1884. godine. Zapošljava se kod Thomasa Alve Edisona s idejom da razvije zamišljeni sustav izmjenične struje. Vrlo brzo dolazi do razilaženja između Edisona i Tesle, te potonji 1885. godine u New Yorku osniva vlastitu tvrtku *Tesla Electric Light and Manufacturing Company* za proizvodnju električnih lučica, a 1887. tvrtku *Tesla Electric Company*, s laboratorijem, u kojem je najprije konstruirao elektromotore izmjenične struje. Njegove izume i patente o izmjeničnoj struji otkupio je američki izumitelj i industrijalac George Westinghouse 1888. godine. S obzirom da Tesla nije imao interesa ni vremena baviti se razvojem i prilagodbom svojih izuma tržištu, mnogi su te iste izume razvijali i prisvajali ih.⁵

Kod tih činjenica nema dilema. Međutim, kada uzmemo u ruke tiskanu enciklopediju *Hrvatska i Europa kultura, znanost, umjetnost* u izdanju Školske knjige Zagreb iz 2009. godine i tiskanu *Enciklopedija Srpskog naroda* u izdanju Zavoda za učenike iz 2008. godine vidna je razlika kod percepcije samog Nikole Tesle s polazišta hrvatskog i srpskog narativa u interpretaciji porijekla. Upravo zbog toga jer se Nikola Tesla rodio u vrijeme Habsburške Monarhije dolazi do isticanja dva različita podatka u biografiji. U hrvatskom javnom prostoru stavlja se naglasak da je rođen u ličkom selu Smiljanu koji se nalazi na tlu Hrvatske, dok se u srpskom izdanju izbjegava se spominjanje Hrvatske u podrijetlu Nikole Tesle.

⁵ Tesla, Nikola *Enciklopedija hrvatske mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/tesla-nikola> (pristupljeno 24.6.2024.)

Engleska enciklopedija tiskanog izdanja, *The Penguin Encyclopedia*, autora Davida Crystal, počasnog profesora lingvistike na Sveučilištu Wales u Bangoru, o Nikoli Tesli piše „Fizičar i elektrotehničar rođen u Smiljanu, Zapadna Hrvatska. Studirao u Grazu, Pragu i Parizu, a emigrirao u SAD 1884...“.⁶

U enciklopediji iz SAD-a iz 1984. godine, *The Encyclopedia Americana*, međunarodno izdanje, kompletno u trideset svezaka, prvi put objavljeno 1829. čiji su autori u izdanju *Encyclopedia Americana*; gdje kao članovi uredništva navedeni su: Bernard S. Cayne (direktor uredništva); David T. Holland (glavni urednik); Doris E. Lechner (glavna urednica); Eric E. Akerman (umjetnički direktor); Waren Dileo, Richard N. Morehouse, Joshua Epstein, Melvin Wolfson (urednici), o Nikoli Tesli piše: „... jugoslavensko-američki izumitelj, koji je bio pionir radija i izumio motor na izmjeničnu struju i sustav koji je univerzalni prijenos i distribuciju električne energije učinio praktičnim. Rođen je u Smiljanu, u Hrvatskoj, 10. srpnja 1856. Otac mu je bio svećenik Srpske pravoslavne crkve, a majka vješta krojačica i izumiteljica kućnih potrepština...“.⁷

U *Britannica Concise Encyclopedia* o Nikoli Tesli piše: „... rođen 9/10. srpnja 1856. Smiljan, Lika, Austro-Ugarska – umro 7. siječnja 1943. New York. Srpski i američki izumitelj i istraživač...“.⁸

Hrvatska enciklopedija *Hrvatska i Europa* navodi da je „Nikola Tesla, rođen 1856. g. u Smiljanu kraj Gospića, Lika, banovina Hrvatska u Austro-Ugarskoj Monarhiji.“⁹ Unutar navedene enciklopedije o Nikoli Tesli su pisali predstavnici tehničkih znanosti, a ne povjesničari: Hrvoje Babić, akademik i redovni član HAZU te doktor znanosti i područja elektrotehnike¹⁰ i Ivan Ilić doktor znanosti iz područja elektrotehnike, profesor emeritus i član Akademije tehničkih znanosti Hrvatske¹¹ što bi mogao biti razlog da su navodi uz državu rođenja Nikole Tesle povijesno netočno smješteni.

U tiskanom izdanju *Enciklopedija srpskog naroda* o Nikoli Tesli piše „(Smiljan, Lika 1856. – Njujork, 1943.) pronalazač u oblasti elektrotehnike i mašinstva, jedan od najznamenitijih Srba u svetu. Osnovno obrazovanje stekao u Smiljanu i Gospiću, gimnaziju u Rakovcu kod Karlovca...“¹²

Prema prve dvije gore navedene tiskane enciklopedije iz Engleske i SAD navodi se da je Smiljan u Hrvatskoj, zatim navodi upućuju na srpsku nacionalnost što je napisano i u tiskanoj

⁶ *The Penguin Encyclopedia*. 2004. Penguin books. 1517.

⁷ *The Encyclopedia Americana*. 1984. Danbury. 527.

⁸ *Britannica Concise Encyclopedia*. 2006. Enciklopedija Britannica INC. 1890.

⁹ *Hrvatska i Europa* 2009. Školska knjiga. 785.

¹⁰ Babić, Hrvoje. *Enciklopedija hrvatske mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 2013. – 2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/babic-hrvoje> (pristupljeno 27.6.2024)

¹¹ Ilić, Ivan. *Enciklopedija hrvatske mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/ilic-ivan> (pristupljeno 27.6.2024)

¹² *Enciklopedija srpskog naroda*. 2008. Zavod za udžbenike na srpski jezik. 1126.

enciklopediji hrvatskog izdanja. Srpsko tiskano izdanje enciklopedije navodi gradove u kojima je živio i školovao se Nikola Tesla, također navodi se i područje u kome je rođen, međutim propušta se spomenuti da su to zapravo gradovi u Hrvatskoj i da je područje rođenja jedan od dijelova teritorija današnje Republike Hrvatske.

Sažeti tiskani dio enciklopedije *Britannica* ne spominje Hrvatsku kao mjesto rođenja, već navodi državu Austro-Ugarsku. To također nije do kraja precizno jer je Nikola Tesla rođen 1856, a Austro-Ugarska nastaje Austro-Ugarskom nagodbom 1867. godine. Prije toga ovo područje zvalo se Habsburška Monarhija ili Austrijsko Carstvo.

Zanimljivo je pogledati i u Wikipediju. U današnje vrijeme brzog i dostupnog interneta većina ljudi najčešće koristi Wikipediju kako bi trenutno dobila željene informacije. Zamjetno je da na Wikipediji postoje zasebne hrvatska i srpska varijanta pa ih lako može usporediti i uočiti razlike.

Srpska *Wikipedija* kod imena Nikole Tesle ističe sljedeće: „Nikola Tesla (Smiljan, 10. jul 1856. – Njujork, 7. januar 1943.) bio je srpski i američki pronalazač, inženjer elektrotehnike i mašinstva i futurista, najpoznatiji po svom doprinosu u projektovanju modernog sistema napajanja izmjeničnom strujom...”¹³ Za razliku od toga u tekstu hrvatske *Wikipedija* koja u svom članku opisuje Nikolu Teslu drugačije od srpske, ističući državu u kojoj se nalazi mjesto rođenja, a pri tome ne izostavljajući narodnost kojoj pripada. Navodi se „Nikola Tesla (Smiljan, 10. srpnja 1856. – New York, 7. siječnja 1943.), bio je hrvatsko-američki izumitelj i inženjer srpskog podrijetla, koji je djelovao na polju elektrotehnike i strojarstva, te futurist koji je najpoznatiji po svojim doprinosima u dizajniranju suvremenog sustava distribucije električne energije koristeći izmjeničnu struju. Rođen je na prostoru današnje Hrvatske, gdje je pohađao osnovnu školu i gimnaziju, te se dalje školovao i usavršavao diljem Europe. Tijekom velikog dijela svog života živio je i radio u Sjedinjenim Američkim Državama...”¹⁴

Wikipedije svijeta prezentiraju Nikolu Teslu na drugačiji način. Vidljivo je iz članka objavljenog u *Slobodnoj Dalmaciji* da ga samo hrvatska spominje kao američkog izumitelja rođenog na tlu Hrvatske, a porijeklom Srbina, dok ostale države navode Teslu kao srpsko-američkog izumitelja.¹⁵

Srbija izostavlja činjenicu da je Nikola Tesla rođen u Hrvatskoj, već naglašava da je država rođenja bila Habsburška Monarhija. Hrvati se slažu s time međutim napominju da je unutar Austrijskog Carstva uvijek postojala Hrvatska u kojoj se nalazi i mjesto Smiljan. Kao dokaz prilažu

¹³ Tesla, Nikola. *Wikipedia.rs*.

https://sr.m.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0_%D0%A2%D0%B5%D1%81%D0%BB%D0%B0 (pristupljeno 27.06.2024)

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ „Samo HR Wikipedija kaže da je Tesla bio hrvatski izumitelj. Strane tvrde nešto drugo... A evo što kaže naš vodeći zavod“. 4.12.2023. <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/samo-hr-wikipedija-kaze-da-je-tesla-bio-hrvatski-izumitelj-strane-tvrde-nesto-drugo-a-evo-sto-kaze-nas-vodeci-zavod-1344650> (pristupljeno 27.06.2024.)

putovnicu Nikole Tesle izdanu 25. studenog 1883. godine, dakle nakon sjedinjenja Vojne krajine s Banskom Hrvatskom) na kojoj u gornjem lijevom kutu piše: „Kraljevina hrv. – slav. – dalm. Zemaljska vlada“, zatim se u sredini nalazi grb carstva ispod kojeg piše slijedeće: „U ime Nj. ces i kralj. apoštolskog Veličanstva Franje Josipa I., cesars austrijanskog, kralja ugarskoga, dalmatinskog, hrvatskoga i slavonskoga“.¹⁶

2.1. Autobiografija Moji pronalasci/My inventions

Knjiga koja detaljno opisuje događaje iz života Nikole Tesle je njegova autobiografija koja nosi naziv *Moji pronalasci/My inventions*, prvi puta objavljena 1977. godine u izdanju Školske knjige. Prilikom posjeta muzejima u Smiljanu, Zagrebu i Beogradu, stručno vodstvo u svojim uvodnim filmovima i pričanjima o detaljima iz života Nikole Tesle od rođenja, kroz odrastanje i školovanje te događaji iz života u USA, koristi se podacima napisanim upravo u toj knjizi. Vladimir Jelenković, direktor Muzeja Nikole Tesle u Beogradu 2007. godine u knjizi *Teslini članci u Elektrial eksperimenteru* navodi da je autobiografska knjiga jednog od najvećih izumitelja svijeta prevedena na više stranih jezika, te da je najcitiranija knjiga koja je napisana o samom Nikoli Tesli. Također navodi da se detalji opisani u knjizi uzimaju kao jedini istiniti detalji koji opisuju život Nikole Tesle.¹⁷ Članci koji govore o životu Nikole Tesle, koje je napisao sam Tesla, a objedinjeni su u knjizi nastali su na sljedeći način: „Iako su 'Moji izumi' od svojih prvih pojavljivanja bili publikovani kao knjiga i među čitaocima doživljavani kao celovito zaokružena autobiografija, dobri poznavaoци Teslinog života i dela znaju da je zapravo reč o člancima koji su u nastavcima objavljivani tokom 1919. godine u poznatom i za ono vreme izuzetno tiražnom časopisu *Elektrial eksperimenter*. Nažalost svoju životnu priču Tesla nikad nije ispisao do kraja zbog zahlađenja odnosa između samog autora i njegovog velikog poštovaoca i izdavača, glavnog i odgovornog urednika Huga Gensberka (Hugo Gernsback)“.¹⁸ Članke je sastavio i uredio Ben Johnson u knjigu koja nosi naziv *Moji pronalasci*.

„Autobiografija Nikole Tesle je knjiga koju je sastavio i uredio Ben Johnston, u kojoj se detaljno opisuje rad Nikole Tesle. Sadržaj je većim dijelom izvučen iz niza članaka koje je Nikola Tesla napisao za časopis *Electrical Experimenter* 1919. godine, kada je imao 63 godine. Teslin osobni izvještaj podijeljen je u šest poglavlja koja pokrivaju različita razdoblja njegova života: Moj rani život, Moji prvi pokušaji u pronalasku, Moji kasniji pokušaji, Otkriće rotirajućeg

¹⁶ *Wikipedija Hrvatske*. https://hr.m.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Putovnica_Nikola_Tesla_01082.JPG (pristupljeno 27.06.2024.)

¹⁷ Jelenković, Vladimir. 2007. *Teslini članci u Elektrial eksperimenteru*. Muzej Nikole Tesle. Beograd. 3.

¹⁸ *Ibidem*.

magnetskog polja, Otkriće Tesline zavojnice i transformatora, Povećavajući odašiljač, i Umijeće teleautomatike.“¹⁹

Prema podacima prikupljenim iz kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Knjižnica grada Zagreba i Središnje knjižnice za fiziku te Hrvatske nacionalne bibliografije (tekuće i retrospektivne) koje je prikupila Ivana Pavić za diplomski rad naziva Bibliografija i metode bibliografskoga rada: bibliografija Nikole Tesle, autobiografska knjiga izašla je jedanaest puta i to slijedećim redom:

1. Moji pronalasci = My inventions / Nikola Tesla ; [preveli Tomo Bosanac ... [et al.]. - Zagreb : Školska knjiga, 1977. - 108 str. : ilustr. ; 29 cm

2. Moji pronalasci = My inventions / Nikola Tesla ; [preveli, translated by Tomo Bosanac, Vanja Aljinović ; pogovor napisao, in conclusion Tomo Bosanac ; pogovor preveo na engleski, in conclusion translated by Janko Paravić]. - [3. izd.] - Zagreb : Školska knjiga, 1981. (Zagreb : Grafički zavod Hrvatske). - 108 str. : ilustr. ; 29 cm.

3. My inventions : the autobiography of Nikola Tesla / edited, with an introduction, by Ben Johnson. - 1st Hart Brothers ed. - Austin, TX : Hart Brothers, cop. 1982. - 111 str. : ilustr. ; 22 cm.

4. Moji pronalasci = My inventions / Nikola Tesla ; [preveli, translated by Tomo Bosanac, Vanja Aljinović ; pogovor napisao, in conclusion Tomo Bosanac ; pogovor preveo na engleski, in conclusion translated by Janko Paravić ; grafičko oblikovanje, layout Jelena Musić]. - [4. izd.] - Zagreb : Školska knjiga, 1984. (Zagreb : Grafički zavod Hrvatske). - 108 str. : ilustr. (pretežno u boji) ; 29 cm.

5. Moji pronalasci = My inventions / Nikola Tesla ; [preveli = translated by Tomo Bosanac, Vanja Aljinović ; pogovor napisao = in conclusion Tomo Bosanac ; pogovor preveo na engleski = in conclusion translated by Janko Paravić]. - [5. izd.] - Zagreb : Školska knjiga, 1987. (Zagreb : Grafički zavod Hrvatske). - 110 str. : ilustr. ; 28 cm.

6. Moji pronalasci = My inventions / Nikola Tesla ; [preveli = translated by Tomo Bosanac, Vanja Aljinović ; pogovor napisao = in conclusion Tomo Bosanac ; pogovor preveo na engleski = in conclusion translated by Janko Paravić]. - [6. izd = 6th ed.] - Zagreb : Školska knjiga, 1990. (Zagreb : Grafički zavod Hrvatske). - 110 str. : ilustr. (pretežno u boji) ; 29 cm.

7. My inventions : the autobiography of Nikola Tesla / Nikola Tesla. - [s. 1.] : Filiquarian Publishing, 2006. - 86 str. ; 23 cm.

¹⁹ Johnston, Ben. 1995. „Moji izumi: Autobiografija Nikole Tesle“.<https://spatialsoundinstitute.com/Nikola-Tesla-Ben-Johnston-1995-My-Inventions-The-Autobiography-of> (pristupljeno: 29.06.2024.)

8. Moji izumi : i prepiska Nikole Tesle sa Hugom Gernsbekom / Nikola Tesla ; [prevod Mojih izuma Ljiljana Šobajić]. - Beograd : Muzje Nikole Tesle, 2006. (Zemun : Alta nova). - 79 str. : ilustr., faks. (pretežno u bojama) ; 23 cm.

9. My inventions : with the correspondence between Nikola Tesla and Hugo Gernsback / Nikola Tesla. - Belgrade : Nikola Tesla Museum, 2007. (Zemun : Alta Nova). - 179 str. : ilustr. (djelomice u bojama) ; 23 cm. - Prijevod tekstova iz: *Electrical experimenter : science and inventions*, 1919. Str. [8]–15 : *Tesla's articles published in Electrical experimenter* / Vladimir Jelenković.

10. Moji izumi / Nikola Tesla ; [prijevod s engleskoga Ljiljana Šobajić]. - Beograd : Ringier Axel Springer, 2013. ([s. l.] : Arti Grafiche-Bepinters). - 62 str. ; 21 cm.

11. Moji pronalasci : autobiografija Nikole Tesle = My inventions : Nikola Tesla's autobiography / pogovor Andreja Detele = afterword by Andrej Detela ; [prijevod 31 pogovora na engleski Alenka Ropret ; prijevod s engleskoga Neda Helena Jeny]. - Zagreb : Znanje, 2015. (Zagreb : Znanje). - 156 str. , [3] lista s tablama : ilustr. ; 29 cm.²⁰

Usporedba između dva hrvatska tiskana izdanja autobiografije i audio izdanje istoimene knjige. Tiskane knjige pisane su dvojezično; s lijeve strane stranice piše na hrvatskom jeziku, a na desnoj strani iste stranice, isti tekst je na engleskom. Obje knjige u tiskanom izdanju sastoje se od šest poglavlja kao i audio knjiga. Razlika u tiskanim izdanjima je u godini izdavanja, odnosno jedna je iz 1984, a druga je iz 2015. godine. Na početku četvrtog izdanja dvojezične (hrvatski i engleski jezik), autobiografije Nikole Tesle, objavljenog 1984. godine (izdavač je Školska knjiga Zagreb), piše da je knjiga izdana „U povodu proslave 120. obljetnice rođenja Nikole Tesle koju je organizirala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Josipa Broza Tita, ovo djelo je objavljeno u suradnji Odbora za proslavu 120. obljetnice rođenja Nikole Tesle, Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Muzeja Nikola Tesla u Beogradu i Izdavačke radne organizacije 'Školska knjiga' u Zagrebu“.²¹ Autobiografiju su preveli prof. dr. Tomo Bosanac i Vanja Aljinović, urednik je Branimira Vlaić, a redaktor prijevoda s engleskog je Ivan Kušan. Najnovije izdanje dvojezične (hrvatski i engleski jezik) knjige izašlo je 2015. godine,²² a izdala ju je izdavačka kuća Znanje d.o.o. Zagreb. Glavna urednica je Silvia Sinković u suradnji s Ruđer Jenyjem. Autobiografija započinje prvim poglavljem koji govori o mladosti Nikole Tesle, ali je izostavljen predgovor koji se nalazi u četvrtom izdanju.

²⁰ Pavić, Ivana. 2017. „Bibliografija i metode bibliografskoga rada: bibliografija Nikole Tesle“. Diplomski rad Zadar. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unizd:1882/preview> 30. – 44. (pristupljeno: 29.06.2024.)

²¹ Tesla, Nikola. 1984. *Moji pronalasci / My inventions*. Školska knjiga. Zagreb.

²² Tesla, Nikola. 2015. *Moji pronalasci / My inventions*. Znanje. Zagreb.

Kad ih se uspoređuje, vidljiva je promjena koja je nastala u jezičnom smislu: u starijem izdanju u hrvatskom jeziku ima manje engleskih izraza nego li je to u novijoj verziji knjige. Knjiga izdana 1984. ima 108 stranica, a izdanje iz 2015. godine 156 stranica. Razlika je u dijelu koji je dodan u novije izdanje, a koji opisuje psihička stanja Nikole Tesle i načine na koji je došao do određenih izuma. U tiskanim dijelovima autobiografije čiji je autor Nikola Tesla, uvijek se spominje Hrvatska kao mjesto rođenja.

U novije se vrijeme pojavila audio-knjiga *Moji izumi/autobiografski spisi* koja je srpski prijevod originalnog teksta čiji je urednik Ben Johnston, a izdala ju je Akademski knjiga, Beograd, 2018. godine. Knjigu su na srpski prevele Dubravka Smiljanić i Aleksandar Marinčić.²³ U audio obliku snimljena je 26.02.2021. godine. Budući da je tiskano srpsko izdanje bilo nedostupno, radi usporedbe tiskanih izdanja hrvatskih izdavačkih kuća korištena je audio-knjiga sa srpskom verzijom srpske izdavačke kuće. Kada je riječ o izumima, događajima iz privatnog života, mjestima školovanja audio-knjiga je u potpunosti istog sadržaja s tiskanim izdanjima; razliku čine mjesta u kojima se u tiskanim izdanjima uz imena gradova spominje da su ti gradovi u Hrvatskoj, Austriji, Mađarskoj, Češkoj, a kod audio knjige uz imena gradova navode se države u kojima se ti gradovi nalaze osim kad su u pitanju gradovi Smiljan, Gračac, Karlovac, Rakovac; tada je ime države Hrvatske izostavljeno, što je jedan od pokazatelja da se Srbija ograđuje od bilo kakvog povezivanja Nikole Tesle s Hrvatskom.

2.2. Korijeni

Osim samog mjesta rođenja, za pripadnost Nikole Tesle Hrvatskoj i srpskoj naciji vrlo važni su njegovi obiteljski korijeni, odnosno podrijetlo. O njemu se govori u knjizi *Tesla – ilustrirana monografija* koju je napisao dr. Branimir Jovanović. Autor je čovjek čiji je profesionalni i znanstveni život posvećen proučavanju lika i djela Nikole Tesle te je u dva mandata bio i ravnatelj Muzeja Nikole Tesle u Beogradu.

U Hrvatskoj o Teslinim podrijetlu u časopisu za energetiku *Energija* pisao prof.dr.sc. Vladimir Muljević, znanstvenik iz područja elektrotehnike i jedan od osnivača Tehničkog muzeja. Time se bavi u članku „Život i djelo Nikole Tesle“ objavljenom 2006. godine.

Oba znanstvenika se slažu oko imena roditelja, braće, djedova i baka, no razlike se pojavljuju kod dubljeg ulaska u obiteljsko stablo Teslinih predaka. Muljević naglasak stavlja na Nikolinim precima po ocu Milutinu, a Jovanović po majci Georgini koju su znali pod imenom Đula.

²³ „Moji izumi: autobiografski spisi | Audio knjige na srpskom“. 2018. https://www.youtube.com/watch?v=Nz_E-2kbTS0 (Pristupljeno: 23.04.2024.)

2.2.1. Hrvatski izvori – prof. dr. sc Muljević Vladimir časopis *Energija* „Život i djelo Nikole Tesle“

Nikolin otac bio je pravoslavni svećenik koji je službovao u Senju nakon kojeg se preselio u Smiljan nadomak Gospića. Postoji više priča oko prezimena Tesla. Jedna govori da se obitelj Nikolinih predaka prvotno prezivala Draganić iz okolice Ledenica, a živjela je u dijelovima Like koje Turci nisu mogli osvojiti. U Sremskim Karlovcima 1699. godine sklopljen je mir s Turcima koji odlaze iz tih krajeva, gdje ostaju naselja u kojima živi katoličko i pravoslavno stanovništvo. Ličani pravoslavce nazivaju Vlasima, a Srpska pravoslavna crkva određuje im srpsku nacionalnost. U časopisu *Energija* dalje se govori: „Poznato je da su neki preci imali prezime Draganić. To se prezime nalazilo u srednjoj Dalmaciji, pa su ga u 16. stoljeću nosili i dijelovi obitelji Vrančić koja je živjela u Šibeniku“ te dalje nastavlja kako je prema obiteljskoj predaji daljnji predak Nikole Tesle imao jako isturene prednje zube koji su sličili tesli, odnosno alatu kojim se obrađivalo drvo. Alatka tesla zapravo je sjekira za obradu drva i nalazi se u rječniku *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae lingvarum, latinae, italicae, germanicae, dalmaticae, et ungaricae* (rječnik pet najuglednijih europskih jezika toga doba) iz 1595. godine, objavljenom u Veneciji, kojeg je sastavio hrvatski polihistor, jezikoslovac, diplomata, svećenik, inženjer i biskup Faust Vrančić. Zapravo Tesla je bio nadimak koji je dodijeljen tom Nikolinom pretku i tako je iz prezimena Draganić postupno prešlo u prezime Tesla. U članku dalje Vladimir Muljević nastavlja da se obitelj Draganić u Liku doselila u 17. stoljeću iz Ledenice kraj Novog Vinodolskog. Isto tako naglašava da ne zna gdje je točno taj nadimak Tesla prerastao u prezime. Djed Nikole Tesle, Nikola Tesla stariji, služio je u Napoleonovoj vojsci i dobio odlikovanje za iznimnu hrabrost, te prema legendi živio 129 godina. Bio je u braku s Anom Kalinić i iz tog braka rođeno je troje djece – kći Stanka i dva sina Josif i Milutin, otac Nikole Tesle. U početku je Milutin pohađao vojnu školu na njemačkom jeziku u Gospiću, međutim nije mu se sviđao vojnički život, pa je školovanje nastavio u Plaški na bogosloviji. Oženio se Đukom Mandić iz obitelji Budisavljević te svoje početno svećeničko djelovanje vršio u Senju, odakle je premješten u Smiljan, gdje je vršio dužnost upravitelja parohije. Milutin i Đuka imaju petero djece, sina Danu koji je poginuo s navršениh 12 godina jašući konja, zatim kćeri Angelinu, Milku, sina Nikolu i kćer Maricu.

2.2.2. Srpski izvor – dr. Jovanović Branimir *Tesla – ilustrirana monografija*

U knjizi B. Jovanović (2006.) također govori o korijenima Nikole Tesle, no naglasak stavlja na obitelj Nikoline majke koja se u Liku doselila pod pritiskom turske vojske nakon poraza Srba na Kosovu. Nikolina majka potječe iz obitelji Budisavljević, koja bježi pred Turcima iz sela Pećina kod Prizrena prema Crnoj Gori, pa preko Hercegovine i Dalmacije (za koju se u knjizi spominje da je u to vrijeme bila u vlasti Mlečana) te Velebita do Like, gdje dva od tri brata prelaze na rimokatoličanstvo, a jedan ostaje u pravoslavnoj vjeri. Jovanović spominje doseljavanje u dolinu Gacke, no cijelo područje naziva Vojnom krajinom, izbjegavajući spomenuti da je to zapravo teritorij Hrvatske, te da su tu živjeli i Hrvati. Dalje nastavlja da je Marko, Nikolin pradjed, bio hrabar u borbama protiv Turaka, a za iskazanu lojalnost austrijskom caru Josipu II dodijeljena mu je plemićka titula koja se sadržavala u nazivu Prijedorski junak. Njegov najstariji sin Tomo nije dijelio očevo oduševljenje ratom i ratnim podvizima, već mu je draži bio svećenički poziv. Kako kaže Jovanović: „Za sve Srbe u Lici koji nisu željeli obrađivati zemlju, postojala su tada samo dva zanimanja: vojnik i svećenik.“²⁴ Majka Nikole Tesle bila je kćer Tomine kćeri Sofije. Rođena je 1822. godine u Tomingaju pravim imenom Georgina, a zvali su je Đuka. Nažalost njena sudbina bila je da unatoč svojoj inteligenciji i marljivosti nije naučila čitati i pisati, jer u to vrijeme žene nisu bile pismene. Teslina majka imala je fotografsko pamćenje i s lakoćom je sve pamtila. Tu osobinu naslijedio je i Nikola, koji je jako bio privržen majci. Prema Tesli: „Moja majka potječe iz jedne od najstarijih porodica u zemlji i od pronalazača. I njen otac i njena majka pronašli su nekoliko oruđa za poljsku i kućnu upotrebu. Ona je bila zaista velika žena, sposobna i odvažna prošla je kroz mnoge oluje i gorka iskušenja. Bila je pronalazački talent prvog reda i ja sam ubjeđen da bi ona bila učinila velike stvari da nije bila toliko udaljena od modernog života i njegovih bezbrojnih prilika. Ona je pronašla različite alate i sprave i istkala najljepše šare što ih se dalo napraviti od konca. Radila je neumorno od rane zore do kasnog mraka i najveći dio odjeće i kućnih potreština bili su djelo njenih ruku. Kad je već bila navršila šezdeset godina, prsti su joj bili još uvijek tako elastični da je mogla da sveže tri čvora na trepavici... Moja majka je bila genijalna žena koja je bila posebno nadarena intuicijom.“²⁵

U istoj knjizi o porijeklu Teslinog oca navodi se da se jako malo zna, tek ono osnovno, da je bio pravoslavni svećenik koji je svoju prvu službu imao u Senju, odakle je doselio na službu u Smiljan. Kako se navodi Jovanović: „Milutin se isticao i kao pravdoljubiv čovjek. Nije trpio laž, a u hrvatskim novinama zvali su ga Pravičić.“²⁶

²⁴ Branimir, Jovanović. 2006. *Tesla – ilustrirana monografija*. Euroknjiga. Zagreb. 12.

²⁵ Ibidem. 14.

²⁶ Ibidem. 17.

2.3. Rođenje Nikole Tesle

Postoji službena verzija priče o rođenju Nikole Tesle, a ona glasi da je rođen 10. srpnja 1856. godine u Smiljanu, no isto tako postoje i dokazi da ta službena verzija ne odgovara kronologiji događanja. Naime, istražujući detalje oko datuma i mjesta Teslinog rođenja, u javnom prostoru Hrvatske i Srbije, nailazimo na mjesto Štikadu²⁷ kao mjesto Teslina rođenja. To i nije ništa neobično za vrijeme u kojem je rođen Nikola Tesla, budući da su se djeca rađala u kućama i upisivala bi se u knjige tek na krštenju. Inače Štikada je manje mjesto udaljeno 10 kilometara od Gračaca i cca 50 kilometara od Smiljana. Uz samo rođenje veže se niz legendi. „Obiteljska legenda govori da je u tom trenutku bješnjela grmljavina koja je uplašila primalju. Prestrašena, rekla je: Bit će to dijete oluje. Njegova majka odvrtila joj je: Ne, već svjetla.“²⁸ Za ono vrijeme bilo je bitno da se dijete što prije krsti jer je bila velika smrtnost novorođenčadi, a krštenjem osigurano je da dijete pred lice Boga dođe kao dijete Božje.

Ono što je sporno i što su u Hrvatskoj i Srbiji pokušava dokazati jest datum rođenja. Hrvati nastoje dokazati da Nikola Tesla prilikom traženja američkog državljanstva namjerno naveo 10. srpanj kako bi se odmaknuo od datuma po kojem je uveden u crkvene knjige, odnosno kršten. Datum kad je Nikola Tesla upisan u crkvenu knjigu odnosno krštenicu je 28. lipanj. Tog se dana prema julijanskom kalendaru svetkuje blagdan Vidovdan. U pravoslavnoj vjeri to je veliki blagdan.

Temom oko točnog datuma Teslinog rođenja bavio se srpski profesor filozofije i veliki štovatelj lika i djela Nikole Tesle, Velimir Abramović. On je u svojoj knjizi *Tesla evolucija svesti čovečanstva*, koju je izdala izdavačka kuća Draslar u Beogradu 2016. godine, a koja je dostupna u pdf izdanju, navodi se da je Nikola Tesla zapravo rođen 28. lipnja 1856. godine i poziva se na dokaz krštenice: „Prepis krštenice, koji se danas čuva u Muzeju Nikole Tesle u Beogradu, ispisan je crkvenoslavenskim jezikom i kao datum rođenja navodi 28. juni po julijanskom kalendaru ili 10. juli po gregorijanskom. U krštenici mu je zapisano ime Nikolaj, a dobio ga je po oboje svojih deda. Kum na krštenju bio je prijatelj prote Milutina kapetan Jovan Drenovac, a čin krštenja je u smiljanskoj crkvi Petra i Pavla obavio sveštenik Toma Oklobodžija, administrator Gospićki. U to vreme, Smiljan je bio glavna parohija, a Gospić kapelanija.“²⁹ Profesor Velimir Abramović u knjizi dalje navodi da i sam Nikola Tesla o danu svog rođenja govori „Rođen sam točno u ponoć – piše on – nemam rođendan i nikad ga ne slavim. Ali nešto drugo mora da se desilo tog datuma. Rekli su mi da mi je od rođenja srce kucalo na desnoj strani i tako je bilo godinama kasnije. Kako

²⁷ Abramović, Velimir. 2016. *Tesla evolucija svesti čovečanstva*. Draslar. Beograd. 14-15.

²⁸ Carlson, W. Bernard. 2014. *Tesla – Izumitelj električnog doba*. Planetopija. Zagreb. 31.

²⁹ Abramović, Velimir. 2016. *Tesla evolucija svesti čovečanstva*. Draslar. Beograd. 14-15.

sam rastao, ono je kucalo na obama stranama i konačno se smirilo na levoj. Sećam se da sam se iznenadio, kad sam se već razvio u vrlo snažnog čoveka, što sam srce našao na levoj strani. Nikom nije jasno kako je došlo do toga."³⁰

Razlika između julijanskog i gregorijanskog kalendara je u broju prijestupnih godina i veliki blagdani po gregorijanskom kalendaru su 12 dana prije julijanskog, pa tako i Vidovdan. Prema gregorijanskom kalendaru on se slavi 16. lipnja, a prema julijanskom 28. lipnja, sam Tesla odlučio je da za datum svog rođenja upiše 10. srpnja, što je prema gregorijanskom kalendaru. Zanimljivo je da je datum kojeg je Tesla izabrao da se upiše kao datum svog rođenja, 12 dana nakon Vidovdana prema julijanskom kalendaru, samo je preračunao julijanski u gregorijanski kalendar.

2.4. Kojoj crkvi pripada crkva u kojoj je Milutin bio paroh ?

Posljednjih godina na društvenim mrežama možemo naići na rasprave i teze koje se nastoji dokazati, a povezane su s pravoslavnom crkvom koja je postojala u vrijeme Nikolinog rođenja. Zapravo, na hrvatskim portalima nailazimo na članke koji govore da u vrijeme Teslinog rođenja nije postojala SPC već da je crkva u kojoj je Milutin, otac Nikole Tesle bio paroh, pripadala Istočnoj-pravoslavnoj crkvi u Hrvatskoj. Krajnje desno orijentiran blog, *Oganj.blog.hr.* u svom članku nastoji poreći vezu Nikole Tesle sa SPC. Tako 10. srpnja 2021. godine, na sto šezdesetpetu godišnjicu rođenja Nikole Tesle, spomenuti blog donosi članak „Nema naroda bez povijesti“, u kojem piše: „U javnosti je u svezi s Nikolom Teslom poznat dokument, koji je izvod iz rodnog lista. Pisan je ćiriličnim pismom, ali jezik je crkveno-slavenski, nije srpski. Na vrhu piše koja je crkva– istočno-pravoslavna crkva. Po nazivu države (Trojedna kraljevina Hrvatska, Dalmacija i Slavonija) to je Istočno-pravoslavna crkva u Hrvatskoj, odnosno Hrvatska pravoslavna crkva. tada nazivana Karlovačka arhiepiskopija. Nije moguće da je otac Nikole Tesle, u 1856. godine bio svećenik u tad nepostojećoj SPC. Bio je svećenik u Karlovačkoj arhiepiskopiji, koja je po svojoj suštini bila Hrvatska pravoslavna crkva, jer je njena dijeceza bila baš na teritoriju Trojedne kraljevine (Hrvatska).“³¹

Istom temom bavi se još jedan desno orijentirani hrvatski portal, *Croativ online* gdje 11. srpnja 2020. godine objavljuje članak pod nazivom „Arhiepiskop Aleksandar: Nikola Tesla ili kako se hrvatska odriče vlastite povijesti“ u kojem govori slijedeće: „Hrvatski sabor u odlukama iz 1861., 1865., 1877., 1884. godine te Zakonom o pravoslavnoj crkvi – 24. ožujka 1887.

U monarhijama, pa i u Austro-Ugarskoj monarhiji, odnosno Trojednoj kraljevini, nije bilo moguće postojanje neke strane crkve – sve je pod nadzorom Njegova Veličanstva. U Austro-

³⁰ Ibidem, 15-16.

³¹ Smrekar, Branko. „Nema naroda bez povijesti“. 10.07.2021.

<https://blog.dnevnik.hr/oganj/2021/07/1632339467/nema-naroda-bez-povijesti.html> (Pristupljeno: 27.06.2024.)

Ugarskoj postojale su tri pravoslavne crkve i sve tri imale su naziv Pravoslavna (Grčko-istočna). Da se tada koristio danas uobičajeni naziv po nazivu države, bile bi to Austro-Ugarske, odnosno Hrvatske pravoslavne crkve, najviše ona sa sjedištem i teritorijem u Trojednoj kraljevini (Karlovačka arhiepiskopija), nosila bi naziv Hrvatska pravoslavna crkva. Na temelju toga možemo zaključiti da je Milutin Tesla (1819-1879) bio svećenik Hrvatske pravoslavne crkve, koja se tada zvala Karlovačka arhiepiskopija (Mitropolija). Nakon njegove smrti 1879. autokefalnost dobiva Beogradska arhiepiskopija (ne naziva se 'srpska'), ali Smiljan je na hrvatskom teritoriju – udaljen više od 500 kilometara. Prvi dokument koji sadrži naziv SPC je Ustav Srpske pravoslavne crkve iz 1. kolovoza 1947. Smiljan je na teritoriju Socijalističke Republike Hrvatske, ali u dijecezi Srpske pravoslavne crkve. Milutin Tesla nije mogao biti svećenik u ovoj crkvi, jer je umro 68 godina prije njenog nastanka.³² Za tvrdnje iznesene u članku novinar se poziva na deset izvora među kojima je „Hrvatska enciklopedija“ leksikografski zavod Miroslav Krleža. zatim G. A. Rali i M. Potli, „Sintagma“, str. 529, knjiga br. V. s Katalogom autokefalnih crkava, Atena, 1855.g.

Ovo je također jedan od sukobljenog narativa dviju država koji je vidljiv kod prikaza Teslinog rođenja, korijena pa tako i po pitanju crkve u kojoj je Milutin, otac Nikolin, bio paroh.

³² „Arhiepiskop Aleksandar: Nikola Tesla ili kako se hrvatska odriče vlastite povijesti“ 11.07.2020. <https://croativ.net/nikola-tesla-ili-kako-se-hrvatska-odrice-vlastite-povijesti-11207/> (pristupljeno 27.6.2024.)

3. Nikola Tesla u javnom prostoru Hrvatske

U ovom poglavlju bit će riječi o tome koliko je prisutan Nikola Tesla u javnom prostoru Hrvatske. Ono što je važno napomenuti jest da sama država ima bitnu ulogu prilikom oblikovanja javnih simbola. To se vidi kod obilježavanja godišnjica, imenovanja ulica, imenovanja važnih institucija kao što su škole, sveučilišta i sl. Tu su i muzeji koji nam govore o jednom dijelu prošlosti i vrlo su bitan simbol svake države. Gotovo u svakom gradu Republike Hrvatske postoje ulice koje nose naziv Nikole Tesle, spomenici u Smiljanu, Gospiću, Puli, Zagrebu, Varaždinu, Vukovaru, poštanske marke, kovanice eura, muzej u Smiljanu, zatim Tehnički muzej u Zagrebu i Tesla Experience centar u Karlovcu. Četiri osnovne škole nose naziv po velikom znanstveniku i to u Zagrebu, Rijeci, Mirkovcima i Gračacu, gimnazija u Gospiću, tehničke škole u Zagrebu i Vukovaru te veleučilište u Gospiću. Na Rektorskom lancu sveučilišta u Zagrebu također se nalazi i lik Nikole Tesle, zatim je tu odličje reda Danice Hrvatske s Teslinim likom koja se dodjeljuje za izumiteljstvo.³³

3.1. Muzeji

Da bi neka zemlja bila atraktivnija i turistički privlačnija bitna je politika povijesti. Prilikom prezentacije pojedinog grada, regije ili države predstavljaju se ključna povijesna događanja koja određeni geografski prostor čine privlačnijom destinacijom. Svaka država u svijetu kreira svoju politiku povijest kroz medije, javne simbole i kolektivno sjećanje. Važnu ulogu u oblikovanju povijesti sjećanja imaju muzeji.

Memorijalni centar „Nikola Tesla“ u Smiljanu

Prva asocijacija, kad se namjerava malo više saznati o životu Nikole Tesle u Hrvatskoj, jest Smiljan. U tom malom ličkom selu nalazi se Memorijalni centar „Nikola Tesla“, zapravo riječ je o rodnoj kući velikog znanstvenika koja je obnovljena i dio je kulturne baštine Republike Hrvatske. Muzej je svečano otvoren 2006. godine. Projekt je realizirala Vlada RH. O svečanosti izvještavalo se na mrežnim stranicama *Vlade* pod naslovom „Smiljan: Obljetnica rođenja Nikole Tesle“. U nastavku teksta opisan je hodogram događanja prilikom 150. obljetnice rođenja Nikole Tesle te je

³³ Žubrinić, Darko. 2015. „Nikola Tesla 1856-1943, Istaknuti hrvatsko-američki znanstvenik Nikola Tesla bio je učenik u Smiljanu, Gospiću i Rakovcu (Karlovac)“. <https://www.croatianhistory.net/etf/tesla.html> (Pristupljeno: 23.06.2024.)

ponovno otvoren Memorijalni centar u čijem je sklopu obnovljena i Nikolina rodna kuća te otkriven spomenik koji je rad Mile Blaževića, akademskog kipara.³⁴

Tehnički muzej Nikola Tesla u Zagrebu

U Zagrebu nalazi se Tehnički muzej koji nosi Teslino ime. Inicijator osnivanja je prof. dr. sc. Božo Težak, a osnovan je 21. prosinca 1954. godine prema odluci Odbora grada Zagreba. Profesor Težak osmislio je muzej kroz dvije komponente koje bi se međusobno spajale i to znanstvena i klasična komponenta. Znanstvena komponenta bila bi zastupljena u vidu izložaka iz područja tehnike i tehnologije. Klasičnu komponentom smatra edukaciju putem koje bi se osiguralo lakše i jednostavnije razumijevanje tehnike i prirodnih znanosti.

Od samog osnutka Tehnički muzej je osmišljen za neformalno učenje i obrazovanje koje podrazumijeva cjeloživotno učenje. Za javnost je otvoren skoro desetljeće kasnije, 14. siječnja 1963. Danas se u sklopu muzeja nalazi i Demonstracijski kabinet Nikole Tesle, u kome je i bista velikog znanstvenika koju je izradio kipar Emil Bohutinski 1932. godine. Kip je izrađen od gline, visok je 220 cm, a napravljen je po narudžbi tadašnjeg dekana Tehničkog fakulteta u Zagrebu, prof. dr. Vladimira Njegovana. Ovaj kip nalazio se u njegovoj sobi na Rooseveltovom trgu (danas je to Kačićeva br. 6, Odsjek za biologiju PMF-a) od 1932–1939. godine. U vrijeme Drugog svjetskog rata i NDH bio je sklonjen i ponovo postavljen u Tehnički muzej njegovim otvaranjem. Odlukom Skupštine Grada Zagreba 2015. godine muzej mijenja ime u Tehnički muzej Nikola Tesla. Preimenovanje muzeja inicirala je Udruga Nikola Tesla – Genij za budućnost uz podršku gradonačelnika Milana Bandića i Vijeća muzeja, a povodom 159. obljetnice rođenja Nikole Tesle.

35

3.2. Spomenici

Pored gore spomenutih kipova Nikole Tesle koji se nalaze u sklopu muzeja u Hrvatskoj Veliki izumitelj ima još nekoliko spomenika:

Meštrovićev Tesla u Zagrebu

Jedan od najvećih kipara Hrvatske, Ivan Meštrović izradio je kip Nikole Tesle 1954. godine, a postavljen je 1956. povodom stotog rođendana velikog znanstvenika i nalazi se ispred zagrebačkog Instituta Ruđer Bošković. Povodom stopedesetog rođendana Nikole Tesle, 7. srpnja 2006. godine kip je preseljen u centar grada; kip je visine 2,5 m, a Meštrović je taj kip zamislio u paru s kipom Ruđera Boškovića. Sama skulptura je trodimenzionalna odnosno skulpturu možemo u potpunosti

³⁴ „Smiljan: Obljetnica rođenja Nikole Tesle“ 10.07.2006. <https://vlada.gov.hr/vijesti/smiljan-obljetnica-rodjenja-nikole-tesle/5765> (Pristupljeno: 23.06.2024.)

³⁵ „Povijest i sadašnjost Muzeja“ <https://tmnt.hr/info/povijest> (Pristupljeno: 23.7.2024.)

doživjeti ako je promatramo sa svih strana. Tek tada je moguć potpuni vizualan i taktilni doživljaj kako ga je zamislio sam Ivan Meštrović.³⁶ Namijenio ga je institutu Ruđer Bošković s idejom simbioze prirodnih i tehničkih znanosti kroz velikane Boškovića i Tesle. U vrijeme kada se kip trebao postaviti kod Instituta Ruđera Boškovića bilo je ideja da se postavi negdje drugdje, no Meštrović se nije slagao s tom idejom. Grad Zagreb i IRB, 25. svibnja 2006. godine sklapaju Sporazum o suradnji i Ugovor prema kojem grad Zagreb stupa u posjed spomenika Nikole Tesle te ga iste godine premješta na ugao Masaryikove, Preradoviće i Tesline ulice. Ideja gradskih vlasti prilikom premještanja je bila ta da spomenik učini dostupnim široj javnosti. Međutim, potrebno je uzeti u obzir da je riječ o poklonu slavnog kipara institutu, te se s idejom premještanja ne slaže ni većina povjesničara umjetnosti kao što je to ujedno protivno ideji samog Meštrovića.³⁷

Tesla na Bukovečkoj

U Zagrebu u parku tvornice „Radioindustrija“ na Bukovečkoj cesti nalazi se skulptura Nikole Tesle podignuta 1970. godine.

Tesla u Vukovaru

U Vukovaru ispred Tehničke škole u Borovom Naselju, 2014. godine svečano je otkriven 2,50 metara visok spomenik Nikoli Tesli. Spomenik je izradio akademski kipar Pero Jelisić.

Spomen ploča na Gornjem Gradu

Devedesetih godina 20. stoljeća u čast Nikole Tesle podignuta je spomen ploča na Gornjem Gradu u Zagrebu. Na spomen ploči uklesane su posljednje riječi koje je izgovorio Nikola Tesla prilikom svog posljednjeg posjeta gradu Zagrebu u svibnju 1892. godine. Spomen ploča nalazi se u Ćirilometodskoj.³⁸

Kršinićev Tesla u Gospiću

U Gospiću nalazi se kip Nikole Tesle istaknutog kipara, jednog od trojice najistaknutijih umjetnika Hrvatske u kiparstvu, Frane Kršinića. Na središnji gradski trg koji je u tom času nosio ime velikog znanstvenika Nikole Tesle postavljen je 1981. godine.³⁹ Kip i ime trga u Gospiću zadržalo se do rujna 1992. godine. Zbog političke klime i Domovinskog rata u kojem se našao

³⁶ „Spomenik Nikole Tesle“. <http://spomenik.pbworks.com/w/page/38607232/Nikola%20Tesla> (pristupljeno: 23.07.2024.)

³⁷ Vitas, Zoran. 7.1.2023. „Genijalni izumitelj Prije 80 godina umro je Nikola Tesla: U Zagrebu još traju prijepori o lokaciji njegovog spomenika“ <https://www.vecernji.hr/zagreb/prije-80-godina-umro-je-nikola-tesla-u-zagrebu-jos-traju-prijepori-o-lokaciji-njegovog-spomenika-1645563> (pristupljeno: 01.07.2024.)

³⁸ Žumbirić, Darko. 2015. „Nikola Tesla 1856.-1943. Istaknuti hrvatsko-američki znanstvenik“ <https://www.croatianhistory.net/etf/tesla.html> (pristupljeno: 01.07.2024.)

³⁹ Jovanović, Nenad. 20.4.2021. „Tesla po drugi put u Gospiću“. <https://www.portalnovosti.com/tesla-po-drugi-put-u-gospicu> (Pristupljeno: 01.07.2024.)

Gospić, u noći 16. veljače 1992. godine nepoznati počinitelj raznio je kip eksplozivom. Vrlo brzo nakon tog događaja središnji gradski trg mijenja naziv u Trg Stjepana Radića.⁴⁰ Za njegovo vraćanje bilo je potrebno punih 29 godina. Odljev kipa je vraćen u Gospić, ali ne na središnji gradski trg, gdje se nalazio od svog postavljanja u ranim osamdesetim godinama prošlog stoljeća, već je postavljen ispred Kulturno-informativnog centra.⁴¹

3.3. Hrvatska državna odličja posvećena Nikoli Tesli i ostali nosači sjećanja

Red Danice Hrvatske s likom Nikole Tesle dodjeljuje se za izumiteljstvo

Sabor Republike Hrvatske je na temelju članka 98. Ustava R. Hrvatske, 1995. godine donio Zakon o odlikovanjima i priznanjima⁴² među kojima je i Red Danice Hrvatske koji se dodjeljuje za područje izuma s likom Nikole Tesle. Riječ je srebrnoj zvijezdi s osam krakova u čijoj se sredini nalazi lik poznatog izumitelja. Dodjeljuje se hrvatskim državljanima, ali i stranim državljanima koji su svojim izumima značajno doprinijeli u području elektrotehnike.⁴³

Rektorski lanac Sveučilišta u Zagrebu kao nosač sjećanja na Nikolu Teslu

Nikola Tesla također se nalazi na rektorskom lancu Sveučilišta u Zagrebu izrađenom 1969. povodom tristote obljetnice Sveučilišta, a izradio ga je Kosta Angeli Radovani. Lanac prikazuje najznačajnije osobe iz znanosti i humanizma. Tesla je prvi s desne strane rektorskog lanca.⁴⁴

3.4. Nikola Tesla u filmskoj umjetnosti

Nikola Tesla ostavio je značajan trag u suvremenom načinu života. Oduvijek su njegova genijalnost i način života izazivali interes kod ljudi pa su o njegovom životu snimljeni filmovi i serije. Život i rad Nikole Tesle, kroz filmsku umjetnost, po prvi puta je prikazan u istoimenoj seriji snimljenoj 1977. godine. U ovom odlomku kroz film i seriju koje govore o Nikoli Tesli, a hrvatske su produkcije, popratit će njegov dolazak u Zagreb i Beograd, odnos prema Hrvatskoj i Srbiji te način na koji se prikazuje njegovo porijeklo.

⁴⁰ Smolčić, Marin. 22.8.2020. „Tesla se 'vraća' u Gospić, uredit će se trg i park koji će nositi ime velikog znanstvenika“, <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/lika-senj/tesla-se-vraca-u-gospic-uredit-ce-se-trg-i-park-koji-ce-nositi-ime-velikog-znanstvenika/> (pristupljeno: 01.07.2024.)

⁴¹ Jovanović, Nenad. 20.4.2021. „Tesla po drugi put u Gospiću“. <https://www.portalnovosti.com/tesla-po-drugi-put-u-gospicu> (Pristupljeno: 01.07.2024.)

⁴² „Zakon o odlikovanjima i priznanjima Republike Hrvatske“. <https://www.zakon.hr/z/1519/Zakon-o-odlikovanjima-i-priznanjima-Republike-Hrvatske> (pristupljeno: 01.07.2024.)

⁴³ Žumbirić, Darko. 2015. „Nikola Tesla 1856.-1943. Istaknuti hrvatsko-američki znanstvenik“ <https://www.croatianhistory.net/etf/tesla.html> (pristupljeno: 01.07.2024.)

⁴⁴ Žumbirić, Darko. 2015. „Nikola Tesla 1856.-1943. Istaknuti hrvatsko-američki znanstvenik“ <https://www.croatianhistory.net/etf/tesla.html> (pristupljeno: 01.07.2024.)

Neki od najpoznatijih su filmovi „Tajna Nikole Tesle“ iz 1980. godine u kojem lik velikog genija glumi Petar Božović. U filmu „Prestiž“ snimljen 2006. godine Nikolu Teslu glumi David Bowie, a u filmu „Rat struja“ snimljenom 2019. Nicholas Hoult.

TV serija „Nikola Tesla“

O velikom znanstveniku i njegovom životu prvo je snimljena TV serija. Radilo se o seriji iz 1977. godine u produkciji Zagreb filma. Scenarij za film napisao je Ivica Ivanac, režiser Eduard Galić, glazba Alfi Kabiljo, a Nikolu Teslu glumi Rade Šerbedžija. Sedma epizoda obiluje događajima vezanim uz Hrvatsku i Srbiju, zapravo Teslin posjet tim dvjema državama 1892. godine i njegovo izjašnjavanje o nacionalnosti.

U 3:40 min sedme epizode prikazan je njegov dolazak na Markov trg i doček kod gradonačelnika Milana Amruša pri čemu gradonačelnik govori Tesli da bi se tramvajsko društvo bilo spremno priključiti na struju ako bi se gradila elektrana te bi, također, osim dobre volje bilo spremno i uložiti financijska sredstva u taj pothvat. Amruš u 4:39 minuti govori Tesli: „Samo su mi stavili na dušu da se raspitam kod Vas, našeg slavnog zemljaka, kakva su iskustva s električnim tramvajem u svijetu.“ Na što Nikola Tesla odgovara u 5:48 min: „Za Zagreb, glavni grad moje domovine, bila bi dužnost da uvede elektriku u svoje gradove i domove. Sramota bi bila za cijelu Hrvatsku kad Zagreb ne bi u tome prednjačio.“⁴⁵

U nastavku serije prikazan je dolazak Nikole Tesle u Beograd, 1. lipnja 1892. godine i doček na željezničkom kolodvoru. Primio ga je tadašnji kralj Srbije Aleksandar Obrenović i na večeri Tesla se obraća prisutnima sljedećim govorom: „Gospodo i braćo, ne bih bio Srbin i ne bih srpski osjećao kada ovu večer ne bih smatrao najdragocjenijim i najradosnijim časovima u mom životu. Otkako sam napustio domovinu svoju i vinuo se u daleki svijet kao svaki čovjek imao sam uspjeha, a i neuspjeha.“ Te dalje govori o svojim planovima i razvoju ideja i govor završava u 11:45 min riječima „... a najslada misao bit će mi da je to djelo jednog Srbina.“⁴⁶

Posjet Zagrebu, koji je u stvarnosti trajao od 24. svibnja do 30. svibnja 1892. godine, kada je Nikola vlakom otputovao prema Varaždinu do Budimpešte odakle je krenuo za Beograd u seriji prikazan dvije minute, a posjet Beogradu koji je u stvarnosti trajao 31 sat i to od 1. lipnja do 3. lipnja 1892. godine u seriji prikazan 7 minuta.

Kroz razgovor s kustosima muzeja u Beogradu i Smiljanu, dotaknut je i Teslin dolazak u Europu 1892. godine te posjet Zagrebu i Beogradu. Kustosi se slažu i tvrde da je prilikom posjeta Beogradu imao gušći raspored događanja koji je uključivao audijenciju kod kralja, prijem kod

⁴⁵ Galić, Eduard. 1977. „Nikola Tesla – 7. epizoda“ RTV Zagreb.

https://www.youtube.com/watch?v=7vUixEh_83Q&list=PLbCH02_ybgjFotkWy3IbwBWAmaWK2whHm&index=6 (Pristupljeno: 22.06.2024.)

⁴⁶ Ibidem.

gradonačelnika, održao je predavanje studentima i priređena mu je večera. Mnogo je više bilo događanja koje su pratili i zabilježili mediji. To bi mogao biti razlog da je u seriji više minuta posvećeno posjetu Beogradu nego Zagrebu. I danas pitanje Teslina posjeta Zagrebu privlači pažnju posebno zbog rečenice koju izgovara. Upravo ta rečenica iz Teslinih usta oblikuje stav Hrvatske prema Tesli jer njome je naglašena njegova veza s Zagrebom i Hrvatskom.

Portal *Lica Club* donosi članak koji nosi naslov „24. svibnja 1892. – Nikola Tesla u Zagrebu pokazao kako se voli domovina“ iz 2018. godine. Autorica Tena Brnard piše o tom događaju s pozicije sto dvadeset šest godina nakon njega, navodeći govor Nikole Tesle prilikom posjeta: „Smatram svojom dužnošću da kao rođeni sin svoje zemlje pomognem gradu Zagrebu u svakom pogledu i savjetom i činom.“ U nastavku članka autorica citira stav HAZU kroz riječi predsjednika, akademika Zvonka Kusića povodom sedamdesetpete godišnjice smrti velikog znanstvenika: „Svoje domoljublje Nikola Tesla iskazivao je djelatno, a ne deklarativno. Prilikom zadnjeg posjeta domovini 1892. izrazio je spremnost ‘savjetom i činom’ pomoći Zagrebu i Hrvatskoj u primjeni električne energije. Stoga i danas može biti primjer kako se domovini i društvenoj zajednici pridonosi svakodnevno, obavljajući uobičajene poslovne i druge dužnosti“⁴⁷ stoji u priopćenju. Tekst u seriji referira se na članak objavljen u časopisu *Narodne Novine* 25. svibnja 1892. godine⁴⁸ što je ujedno i dokaz da je riječ o stvarno izgovorenim rečenicama Nikole Tesle.

Film Tajna Nikole Tesle

Film je snimljen 1980. godine. Režiju potpisuje Krsto Papić kao i scenarij zajedno s Ivom Brešanom i Ivanom Kušanom, dakle osnovu filma drže hrvatski filmski umjetnici. Glavnu ulogu, lik Nikole Tesle dodijeljena je Petru Božoviću, srpskom glumcu. Kroz cijeli film prikazuje se život velikog genija i tek u jednoj sekvenci, u 14:27 min filma, kad Nikola dolazi u Ameriku i na ulazu carinik ga proziva: „Nikola Tesla. Iz Pariza. Rođen u Smiljanu u Hrvatskoj u Austriji.“⁴⁹ Na vrlo suptilan način režiser Krsto Papić, i sam Hrvat, provukao je poveznicu Tesle s Hrvatskom kao domovinom rođenja.

3.5. Promjena odnosa prema Nikoli Tesli za vrijeme Domovinskog rata

Tijekom Domovinskog rata na tadašnjem gradskom trgu u Gospiću Teslin spomenik je srušen miniranjem. Iako je nepoznato ime i prezime krivca, poznato je da je to uradio netko s hrvatske

⁴⁷ Brnard, Tena. 24.5.2018. „24. svibnja 1892. – Nikola Tesla u Zagrebu pokazao kako se voli domovina“, https://likaclub.eu/24-svibnja-1892-nikola-tesla-zagrebu-pokazao-se-voli-domovina/#google_vignette (pristupljeno: 22.06.2024.)

⁴⁸ „Nikola Tesla o električnoj rasvjeti u Zagrebu“ 25.05.1892. <https://www.croatianhistory.net/etf/teslazg.html> (pristupljeno: 22.06.2024.)

⁴⁹ Papić, Krsto. 1980. „Tajna Nikole Tesle“ Zagreb film. <https://www.youtube.com/watch?v=XshqFR3Szcw&t=136s> (pristupljeno: 22.06.2024.)

strane. Trg je ubrzo preimenovan u Trg Stjepana Radića. Rodna kuća Nikole Tesle u Smiljanama bila je oštećena i prilaz miniran. Priča počinje ratne 1992. godine u Gospiću, točnije, usred noći 16. veljače 1992. godine miniran je i srušen kip Nikole Tesle koji se nalazio na središnjem trgu u Gospiću. Kip je djelo priznatog hrvatskog kipara Frane Kršinića, koji ga je poklonio gradu Gospiću. U vrijeme kad se taj događaj dogodio, u Gospiću je boravila Umjetnička bojna, postrojba iz Rijeke. Među braniteljima Umjetničke bojne bio je i riječki umjetnik, profesor kiparstva Žarko Violić. Kao poznavatelj vrijednosti Kršinićeve skulpture i protivnik barbarskog čina kojim je on srušen, sakupio je sve dijelove Tesline razorene skulpture i odnio ih u Rijeku. Ti dijelovi godinama su čuvani u dvorištu HNK Ivana pl. Zajca na Trsatu u dijelu scenografske radionice.

Željko Kranjčević Winter, diplomirani slikar koji se posvetio izradama skulptura, 1999. godine pokreće inicijativu da se Teslini ostaci postave na terasi prve pomoći koja je u sklopu Riječke bolnice. Instalacija bi nosila naziv „Nikola Tesla na hitnom traktu“. Međutim tehnički to nije bilo moguće izvesti i tako ostaci Tesline skulpture ostaju u dvorištu do 2004. godine. U sklopu Festivala nove umjetnosti pod nazivom FONA koji se odvija u riječkom Palchu, predstavljena je umjetnost 90-tih u Rijeci. Jedan od predstavljenih izložaka bili su i dokumenti vezani uz inicijalni projekt, a povod je bio skora 150. godišnjica rođenja Nikole Tesle. Tadašnji ministar kulture Božo Biškupić kontaktirao je predstavnike festivala i zatražio da se dijelovi skulpture odvezu u Ljevaonicu umjetnina ALU d.o.o. u Zagrebu kako bi se ponovo pokušao sastaviti, zapravo napraviti novi odljev u bronci. Za to je bilo potrebno otići u Beograd i uzeti novi otisak s Kršinićeve skulpture koja se nalazi ispred Elektrotehnički fakultet nakon čega je napravljen pozitiv u gipsu i 2006. godine u bronci je izlivena nova skulptura Nikole Tesle identična s prijašnjom. Cijeli postupak koštao je 150.000,00 eura. Međutim skulptura nije vraćena na trg u Gospić, za to je bilo potrebno narednih 15 godina. Obzirom da je skulptura bila Kršinićev poklon gradu Gospiću, njeno postavljanje u nekom drugom gradu nije dolazilo u obzir. Tako je u Ljevaonici spomenik ostao do daljnjeg. Sabor je 2014. godine pokrenuo raspravu o proglašenju nacionalnog dana Nikole Tesle pri čemu saborski zastupnik Damir Kajin, predsjednik stranke Istarskih demokrata, smatra da je bio razoren jer nije bio „dovoljno hrvatski“, a zastupnik Socijaldemokratske partije u Hrvatskom saboru, predstavnik srpske nacionalne manjine Milorad Pupovac se slaže da će podržati odluku ako se kip vrati na glavni trg i preimenuje se natrag u Trg Nikole Tesle.⁵⁰

Grad Gospić 2019. godine pokreće ozbiljnu inicijativu o povratku kipa u toku 2020. godine kada se rebalansom proračuna grada Gospića osiguravaju sredstva za uređenje prostora oko Kul-

⁵⁰ Car, Maja. 16.01.2020. „Neizvjesna sudbina: Hoće li u ratu razoreni Nikola Tesla ići u Rijeku ili Gospić?“<https://www.vecernji.hr/kultura/hoce-li-u-ratu-razoreni-nikola-tesla-ici-u-rijeku-ili-gospic-1372857> (pristupljeno: 27.05.2024.)

turno Informativnog Centra te je potpisan ugovor vrijedan 1.880.232,80 kn s PDV-om. Karlo Starčević, gradonačelnik Gospića, tom je prigodom za *Novi list*, rekao: „Ponosan sam što se u mom mandatu potpisuje ovaj Ugovor i što će se ovdje uskoro postaviti kip našem Nikoli Tesli, najvećem hrvatskom znanstveniku, ličkom geniju koji je zadužio cijeli svijet. Spomenik Nikoli Tesli ponovno je odliven 2006. godine, a Gradsko vijeće Grada Gospića je još 2014. godine donijelo odluku o postavljanju njegovog spomenika u Gospiću. Na taj će način ovaj budući trg nositi ime Nikole Tesle.“⁵¹

Ipak do povratka bila je potrebna još godina dana. Tako je kip vraćen i postavljen 3. travnja 2021. godine ispred KIC-a gdje je napravljen novi trg koji nosi ime Nikole Tesle. Tom prigodom govorio je direktor Ljevaonice iz Zagreba, Ivan Mačešić koji je istaknuo da se Tesla nakon dugih 29 godina vratio kući te da je cijeli projekt financiralo Ministarstvo kulture RH. Gradonačelnik Gospića Karlo Starčević izrazio je svoju sreću i ponos na taj najveći kulturološki čin u tom trenutku u RH. Svečano otvaranje trga i kipa održano je 23. travnja iste godine.⁵²

Vremensko razdoblje koje je bilo potrebno za vraćanje spomenika pokazuje da sazrijevanje nije išlo lako čime je Hrvatska pokazala da se s pijetetom odnosi prema liku i djelu Nikole Tesle ujedno čin razaranja bio mišljenje pojedinca u okolnostima rata, a ne građana Republike Hrvatske.

3.6. Današnji odnos Hrvatske prema liku i djelu Nikole Tesle

Krajem 20. stoljeća na tlu Republike Hrvatske vodi se rat u kojem su sukobljene strane Hrvatska i Srbija. Neovisno o politici, koliko je poznato nikad nije došlo do promjena ulica nazvanih imenom velikog znanstvenika, kao ni promjena naziva državnih institucija. Ta činjenica nam govori da je stav Hrvatske prema liku i djelu Nikole Tesle bio ambivalentan. Situacija u Hrvatskoj se normalizirala krajem dvadesetog stoljeća i ulaskom u dvadeset i prvo stoljeće kada je došlo do političkih promjena odnosno ulaskom predstavnika srpske manjine u vladu. Početkom dvadesetprvog stoljeća sve više se govori i daje na važnosti liku i djelu Nikole Tesle, što je vidljivo kroz postavljanje novih spomen obilježja velikom znanstveniku. Tako je obnovljen i moderniziran muzej, zapravo rodna kuća Nikole Tesle u Smiljanu. U Splitu kod elektrotehničkog muzeja i u pulskom parku postavljena je Teslina bista, u Vukovaru kraj Tehničke škole otkriven je spomenik

Nikole Tesle s golubicom u ruci, a u požeškom parku znanstvenik sjedi na klupi. Opatija ima Hrvatsku ulicu slavnih u kojoj su postavljene mramorne zvijezde istaknutih ličnosti Hrvatske među

⁵¹ Smolčić, Marin. 22.08.2020., „Tesla se “vraća” u Gospić, uredit će se trg i park koji će nositi ime velikog znanstvenika“. https://www.novolist.hr/rijeka-regija/lika-senj/tesla-se-vraca-u-gospic-uredit-ce-se-trg-i-park-koji-ce-nositi-ime-velikog-znanstvenika/?meta_refresh=true (pristupljeno: 01.07.2024.)

⁵² Smolčić, Marin. 03.04.2022., „Tesla se vratio u Gospić nakon 29 godina. To je treći ovakav spomenik u svijetu“. https://www.novolist.hr/rijeka-regija/lika-senj/tesla-se-vratio-u-gospic-nakon-29-godina-postavljen-treci-ovakav-spomenik-u-svijetu/?meta_refresh=true (pristupljeno: 01.07.2024.)

kojima je i Nikola Tesla. Gospiću je vraćen spomenik i imenovan je trg koji nosi Teslino ime, također Tehnički muzej u Zagrebu preimenovan je u Tehnički muzej Nikole Tesle, Karlovac je otvorio suvremeni Experience Centera Nikola Tesla, a u Varaždinu je postavljen najveći spomenik Nikoli Tesli u svijetu, visok 13 metara, smatra se „simbolom napretka i razvoja; simbol je i podsjetnik da nas sjeti kuda stremi naš duh i da se okrenemo ka općem razvoju i svakodnevnom boljitku.”⁵³ Taj spomenik nastao je kao ideja projekta u sklopu kojeg se tražio hrvatski vizualni indetitet, a osmišljen je kao jedna od skulpturalne forme koje bi zamijenile neke od dalekovoda na turističkoj ruti Hrvatske.⁵⁴ Građani Hrvatske izabrali su lik Nikole Tesle na eurokovanicama što je također pokazatelj odnosa poštovanja i prihvaćanja Tesle kao građana Hrvatske čiji rad je doprinio napretku čovječanstva.

Osim kroz filmsku umjetnost njegov život i djelovanje, u novije vrijeme, prikazani su i kroz dramsku umjetnost. Jedan od suvremenih idejnih dramskih prikaza života velikog znanstvenika pri čemu se u umjetničke svrhe koristi jedan od izuma je glazbeno scenska predstava „Nikola Tesla – puni krug”

Tesla kroz dramsku umjetnost

Kazalište Tvornica lutaka koju vode Petra Radin i Mario Kovač 7. studenog 2023. godine gostovalo je u New Yorku s glazbeno scenskom predstavom „Nikola Tesla – puni krug“ . Ta predstava održana je još i u restoranu u kojem je Tesla svakodnevno ručao, zatim na Tesla Corneru – mjestu koje je nazvano po njemu 1994. godine. Predstava je osmišljena tako da govori o životu Nikole Tesle prema njegovoj autobiografiji. Snimanju i izvođenju predstave prethodio je eksperiment održan u Memorijalnom centru u Smiljanu: Kako se navodi u *Večernjem listu*: „Klavijature ravnatelja zagrebačke filharmonije Filipa Faka spojene su na elektroničku Teslinu zavojnicu koju je izradio mladi entuzijast Ivan Kožar. Pod prstima uglednog pijanista Schubertova skladba pretakala se u električne impulse koji su se prenosili u zavojnicu iz koje su u ritmu i na frekvenciji glazbe frcale munje, uz moćan elektronički zvuk.”⁵⁵ Lik Nikole Tesle utjelovljuje Vladimir Tintor, njegovu majku Hana Hegedušić, dok vokalni dio izvodi sopranistica Josipa Bilić. Svoju premjeru u Hrvatskoj predstava je imala u Tehničkom muzeju u Zagrebu 30. siječnja 2024. godine u sklopu manifestacije Dani Nikole Tesle u istoimenom muzeju.

⁵³ Trebovc Kiš Patricia. 20.04.2021. „Nikola Vudrag ‘U Varaždinu sam napravio najveći spomenik Nikoli Tesli na svijetu. Evo kako to je to izgledalo...“: <https://www.jutarnji.hr/kultura/art/u-varazdinu-sam-napravio-najveci-spomenik-nikoli-tesli-na-svijetu-evo-kako-to-je-to-izgledalo-15066731> (pristupljeno: 07.08.2024.)

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Zajović, Milena. 15.10.2023. „Glazbeno-scenski projekt: Predstava o Tesli putuje i u njegov newyorški dom, ulaznice već su razgrabljene“: <https://www.vecernji.hr/kultura/predstava-o-tesli-putuje-i-u-njegov-newyorški-dom-ulaznice-vec-su-razgrab-1716684> (pristupljeno: 12.06.2024.)

Kroz razgovor s redateljicom Petrom Radin saznala sam da postoji skupina glumaca koji međusobno surađuju na projektu Nikola Tesla i već 16 godina bave se izučavanjem njegovog lika i djela. U predstavi protagonist izjavljuje: „Ponosim se svojim srpskim rodом i hrvatskom domovinom“ što je zapravo i najčešće citirana rečenica koju susrećemo u hrvatskom javnom prostoru kada govorimo o Nikoli Tesli. Rečenica je zapravo korespondencija Nikole Tesle na telegram koju mu je uoči osamdesetog rođendana uputio Vladko Maček, hrvatski političar koji je u tom razdoblju obnašao dužnost predsjednika Hrvatske seljačke stranke zaduženog za rješavanje hrvatskog pitanja u Kraljevini Jugoslaviji. O istinitosti Teslinog odgovora iz kojeg je oblikovana rečenica koja govori o stavu izumitelja o svom porijeklu, svjedoče dokumenti koji se čuvaju u arhivskoj građi muzeja u Beogradu. Također o toj rečenici govori se i kroz srpske portale pa tako portal *Radio Slobodna Evropa* u svojoj objavi objavljenom u travnju 2024. godine donosi članak „Svi hoće Nikolu Teslu“ autorica Mile Đurđević i Une Čilić. Tamo je iznesen tekst telegrama kojeg Vladko Maček upućuje Tesli 25. svibnja 1936. godine slijedećim riječima: „Velikom sinu naroda srbskog, a domovine Hrvatske, vođi čovječanstva u borbi sa prirodom čestita u ime hrvatskoga naroda.“⁵⁶ Nikola Tesla odgovara slijedećim riječima: „Hvala na mnogo cijenjenoj čestitki i počasti jednako se ponosim moga srbskog roda i moje hrvatske domovine, živili svi Jugoslaveni.“⁵⁷

Ova njegova rečenica zapravo govori da je sam Tesla jednako volio i cijenio državu u kojoj je rođen i živio svoju mladost kao i porijeklo kojem pripada. Na nju bi trebalo gledati kao rečenicu u kojoj je on rekao da jednako pripada i Hrvatima i Srbima i kao takva ta rečenica trebala bi povezivati srpski i hrvatski narod te poticati na međusobnu suradnju.

3.6.1. Postoji li mogućnost da Tesla povezuje Hrvate i Srbe?

Godine 2011. u Zagrebu je osnovana Teslina štedna banka d.d. dokapitalizacijom jedne hrvatske štedionice. „Uz suglasnost Savjeta Hrvatske narodne banke, Vlada pokrajine Vojvodine je putem republičkog Fonda za razvoj uložila 1,5 milijun eura, a Vlada Srbije 1,7 milijuna eura. Dioničari banke kasnije su postale i neke hrvatske tvrtke poput Agrokora, koji je u tom razdoblju bilježio ekspanziju u Srbiji, požeške Sladorane, Končara, Đure Đakovića i drugih“⁵⁸ pisala je Iva Boban za *Večernji list* 2018. godine. Glavni cilj osnivanja potekao je od Srpskog narodnog vijeća

⁵⁶Đurđević Mila, Čilić Una. travanj 2024. „Svi hoće Nikolu Teslu“ <https://www.slobodnaevropa.org/a/nikola-tesla/30612584.html#main> (pristupljeno: 12.06.2024.)

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸Boban, Iva. 20.05.2018. „Hrvati i Srbi Moćna Srpska banka raspolagala je sa 6,2 posto kapitala Banske Hrvatske“ <https://www.vecernji.hr/vijesti/mocna-srpska-banka-raspolagala-je-sa-6-2-posto-kapitala-banske-hrvatske-1246265> (pristupljeno: 19.06.2024.)

i zamišljen je kao podrška i poticaj za povratak raseljenog stanovništva srpske nacionalnosti koja su je napustili nakon vojno redarstvene akcije Oluja. Srpski portal *RTV* u članku „Tesla banka - prva srpska banka u Hrvatskoj” prenosi stav zamjenika predsjednika Srpskog nacionalnog vijeća Saše Miloševića koji je rekao slijedeće: „Smatrali smo da je ime Tesla sjajan simbol. To ime znači pružanje ruke i prijateljstvo, znači razvoj i gledanje unapred, znači modernitet - sve stvari koje su itekako potrebne ovoj zemlji i ovoj regiji“.⁵⁹ Svoje poslovanje banka je započela s kapitalom od 4,5 milijuna eura što nije bilo dovoljno za uspješno poslovanje već je startala s gubicima. Osim toga loša okolnost je bila i ta što je krenula recesija i samim tim krenule su negativne optužbe i komentari isprva od strane srpske zajednice na račun Srpskog nacionalnog vijeća, „...da su na račun banke pomagali vlastito poslovanje...“.⁶⁰

Zbog dugova koji su postajali sve veći i male zainteresiranosti investitora koji bi pomogli jačanjem kapitala, banka je prestala s radom nakon tri godine. Nakon toga razmišljalo se o Teslinom razvojnom fondu i čak se intenzivno radilo na tome no do dana današnjeg ta ideja nije realizirana. Iako je ideja o banci bila dobro zamišljena, investitori i stanovništvo susjednih naroda nisu je prihvatili. Možda je prošlo premalo vremena od rata i ljudi nisu bili spremni na promjenu i povezivanje. Takvi projekti uspješnije bi prošli da se rade danas ili kroz desetak godina jer je Hrvatska ušla u EU i stavovi na ovakve projekte vrlo su prihvatljivi isto tako došlo je do promjene generacije. Stasaju mladi ljudi koji nisu rođeni u vrijeme Domovinskog rata.

⁵⁹ „Tesla banka - prva srpska banka u Hrvatskoj“. 28.03.2010. https://rtv.rs/rsn/region/tesla-banka-prva-srpska-banka-u-hrvatskoj_180971.html (pristupljeno: 19.06.2024.)

⁶⁰ Boban, Iva. 20.05.2018 „Hrvati i Srbi Moćna Srpska banka raspolagala je sa 6,2 posto kapitala Banske Hrvatske“. <https://www.vecernji.hr/vijesti/mocna-srpska-banka-raspolagala-je-sa-6-2-posto-kapitala-banske-hrvatske-1246265> (pristupljeno: 19.06.2024.)

4. Nikola Tesla u javnom prostoru Srbije

U ovom poglavlju bit će riječi na koji način se lik Nikole Tesle koristi u javnom prostoru Republike Srbije. Srbi su narod koji sa ponosom ističe da je ovaj genije po narodnosti Srbin. Njegovo ime nose ulice, bulevari, Elektrotehnički institut u Beogradu, Biblioteka Univerziteta u Nišu, osnovne i srednje škole u Beogradu, Zrenjaninu, Nišu, Jagodini, zatim termocentrale, a po Nikoli Tesli se zove i naselje u općini Niška banja. U vrijeme Drugog svjetskog rata, Šesta lička divizija NOVJ nazvana je po Nikoli Tesli, također tijekom postojanja Republike Srpske Krajine u vrijeme Domovinskog rata osnovan je univerzitet koji je nazvan po Nikoli Tesli. Arhivska građa koja se nalazi u Muzeju Nikola Tesla u Beogradu 2003. godine upisana je u registar UNESCO-a pod imenom Pamćenje sveta, a u kolovozu 2010. godine odlukom Vlade Republike Srbije datum rođenja Nikole Tesle proglašen je Danom nauke u Srbiji. Više riječi u poglavlju biti će o muzeju, urni s posmrtnim ostacima velikog znanstvenika koja se nalazi u muzeju, aerodromu, spomenicima i načinu na koji se danas odnose prema liku i djelu Nikole Tesle u Srbiji. Zapravo govorit će se o stvarima oko kojih je bilo najviše rasprave kroz javni prostor naših susjeda.

4.1. Muzej Nikole Tesle u Beogradu

Nikola Tesla umro je u vrijeme Drugog svjetskog rata u Americi. Nakon smrti svu imovinu preuzima Služba za čuvanje imovine stranaca te je u tijeku siječnja preuzima Sava Kosanović. Sudskom odlukom američkih vlasti Sava, sin najmlađe Tesline sestre Marice, je imenovan nasljednikom Tesline imovine. Nakon Drugog svjetskog rata Sava Kosanović rješava sva pitanja vezana uz ostavštinu Nikole Tesle i brodom „Srbija“ šalje za SFRJ. Brod uplovljava u riječku luku 30. studenog 1951. godine odakle se pošiljka vlakom prevozi u Beograd i smješta u podrum Elektrotehničkog fakulteta u Beogradu. Vila u kojoj je smješten muzej nalazi se u Krunskoj ulici na broju 51 i pripadala je obitelji Đorđa Genčića. Muzej je osnovan 5. prosinca 1952. godine na prijedlog Savjeta za znanost i kulturu Vlade. Dokument o osnivanju potpisao je tadašnji predsjednik SFRJ, Josip Broz Tito. Stalna postavka muzeja otvorena je za javnost 20. listopada 1955. godine. To je bio prvi memorijalno tehnički muzej u Jugoslaviji, a početni postav muzeja sastojao se od modela prema nacrtima Nikole Tesle. Prema monografiji Muzej Nikole Tesle 1952. – 2003, stoji da je urna s posmrtnim ostacima velikog genija donijeta iz SAD-a u drugoj polovici 1957. godine prema želji nasljednice Save Kosanovića, Milice Trbojević, zapravo kćeri Tesline sestre Angelike. Točnije 13. srpnja 1957. godine trgovačkim brodom Triglav iz SAD-a u Rijeku stiže urna Nikole Tesle i kroz četiri dana predana je muzeju na trajno čuvanje. Osoba koja je donijela urnu zvala se Charlotte Muzar i tom je prilikom sastavila memorandum kakav nalazimo

u monografiji.⁶¹ U stalni postav muzeja urna ulazi u rujnu 1957. godine na svečanosti uručjenja kojoj je nazočio prijatelj Nikole Tesle, Kennet Swezey. Zlatna kugla u kojoj se nalazi pepeo Nikole Tesle djelo je kipara Nebojše Mitrića. Javnosti je urna postala dostupna 1961. godine kad je u sklopu muzeja otvorena memorijalna prostorija.⁶²

Kroz intervju s kustosicom muzeja Nikola Tesla, doktoricom znanosti Ivanom Ćirić, koja je doktorirala na arhivskoj građi muzeja Nikole Tesle saznajemo slijedeće:

Danas se muzej se sastoji od dva dijela; u prvom dijelu muzeja nalaze se eksponati koji prikazuju život i rad Nikole Tesle. Drugi dio muzeja prikazuje razvoj nauke o elektricitetu i magnetizmu. Dio koji privlači najveću pažnju posvećen je originalnoj dokumentaciji i radnim modelima Teslinih izuma. Unutar muzeja nalazi se brončano poprsje kojeg je po Teslinoj želji izradio Ivan Meštrović 1952. godine. Samu jezgru muzeja čini Teslina ostavština a to su razni dokumenti vezani uz financijsko poslovanje, ugovori o korištenju i zaštiti patenata, zatim tehnički planovi i crteži, te osobne stvari koje podrazumijevaju Tesline privatne fotografije, odjeću, obuću i drugo. Najveći dio njegove ostavštine su dokumentirane prepiske s prijateljima, suradnicima, novinarima i rodbinom. Građa pohranjena u Muzeju Nikole Tesle, dio je svjetske kulturne i znanstvene baštine.

Muzej posjeduje osobne stvari Nikole Tesle koje se čuva kao arhivski materijal, a to su knjige iz privatne knjižnice kao i mnogobrojni predmeti za svakodnevnu upotrebu koji su razvrstani u više muzejskih zbirki. Arhivski materijal sastavljen je od privatne i poslovne korespondencije, osobnih dokumenata i dokumenata koja se odnose na njegov znanstveni rad kao i dokumenti vezani uz svakodnevni život. Knjižnu građu iz privatnog fonda čine monografije i učestale publikacije, kao i zbirka izrezaka iz novina slagana prema određenim temama odnosno hemerotečki materijal koji je Nikola Tesla sakupljao tijekom života. U muzeju je pohranjen i veliki broj osobnih predmeta koje je Tesla koristio tijekom svog života; medalje i ordenje, osobni predmeti (odjevni i upotrebni), kao i oni koji su mu koristili prilikom rada, zajedno sa fotografijama i umjetninama koje je Tesla sačuvao. Sve to danas pripada muzejskom djelu fonda.

Na nacionalnom nivou, Narodna skupština Republike Srbije je 2005. godine donijela je Odluku o utvrđivanju arhivske građe koja se čuva u Muzeju Nikole Tesle kao Lični fond Nikole Tesle, za kulturno dobro od izuzetnog značaja, a Upravni odbor Narodne biblioteke Srbije je 18. ožujka 2014. godine donio odluku o utvrđivanju Tesline knjižnice za staru i rijetku knjižnu građu kao kulturnog dobra od velikog značaja. Godišnje muzej posjeti oko 170.000 ljudi, što ga ubraja među najposjećenije muzeje u Srbiji, i jedini je muzej u Srbiji koji radi svih sedam dana u tjednu.⁶³

⁶¹ *Muzej Nikole Tesle 1952-2003*. 2003. Muzej Nikole Tesle. Beograd. 51.

⁶² „Istorijat“. <https://tesla-museum.org/o-nama/istorijat/> (pristupljeno: 08.07.2024.)

⁶³ Razgovor Mirjane Jerbić vođen s dr. Ivanom Ćirić 17. svibnja 2024. u Muzeju Nikole Tesle u Beogradu. Podatak je iz 2023.godine.

4.2. Aerodrom

Teslino ime nose i važni infrastrukturni objekti u Srbiji, primjerice zračna luka u glavnom gradu. Beogradski aerodrom povodom sto pedesete godišnjice rođenja Nikole Tesle, 2006. godine, mijenja naziv iz Aerodrom Beograd u Aerodrom Nikola Tesla Beograd pri čemu se ispred njega postavlja i spomenik, rad Drinke Radovanović, visok tri i pol metra i izliven u bronci. Međutim, 2019. godine dolazi do prodaje aerodroma francuskoj kompaniji Vinci Airports, koja mijenja i logo aerodroma. Na logotipu piše „Belgrade Airport“ i u nastavku da aerodromom upravlja tvrtka „Vinci Airports“. Međunarodni standardi francuske tvrtke u svom pravilniku predviđjeli su da aerodromi koji osim imena grada nose i ime zaslužnog građanina u logotipu koriste samo ime grada u kome je aerodrom. I tako je Tesla zapravo izbačen s logotipa aerodroma, iako, kada se nađemo na Beogradskom aerodromu, na ulaznim vratima piše ime znanstvenika. Upravo zbog toga većina građana Srbije ni ne gleda logo i ne primjećuje da je zapravo došlo do promjene, da je aerodrom prodan i da je u tišini Nikola Tesla pao u drugi plan.⁶⁴

4.3. Teslini spomenici i spomen ploče u Srbiji

Teslin spomenik na Beogradskom Aerodromu

Povodom obilježavanja sto pedeset godina od rođenja Nikole Tesle postavljen je spomenik na aerodromu „Nikola Tesla“ 10. srpnja 2006. godine.

Spomenik Nikoli Tesli kod ETF-a

Skulpturu je izradio Frane Kršinić, hrvatski kipar. Takav kip nalazi se još u Gospiću i na slapovima Niagare. Izrađen je 1956. godine povodom sto godina od rođenja velikog znanstvenika, no za postavljanje bilo je potrebno sedam godina. Razlog zbog kojeg spomenik nije postavljen povodom stotog rođendana je taj što se nije znalo koje mjesto je najprikladnije za njegovo postavljanje. U početku se smatralo da bi najprikladnije mjesto za spomenik bilo ispred zgrade Strojarskog fakulteta u Beogradu, no od toga se odustalo. Na kraju je Odbor za otkrivanje spomenika odlučio da se spomenik postavi ispred zgrade Elektrotehničkih i Arhitektonskog fakulteta. „Tako je, nakon dugog premišljanja i nejasnog odlučivanja, ipak došlo do toga, da 10. studenog 1963. godine na svečan način, veliki srpski znanstvenik Nikola Tesla, zauzme mesto u beogradskom javnom prostoru koji mu pripada. Impozantan spomenik, visine od oko tri metra, otkrio je tadašnji visoki državni funkcioner Rodoljub Čolaković, član Centralnog komiteta Saveza

⁶⁴ „Aerodrom Nikola Tesla Beograd promijenio je logo, ali ne i ime“. 03.01.2019.

<https://www.danas.rs/vesti/ekonomija/aerodrom-nikola-tesla-beograd-promenio-logotip-ali-ne-i-ime/> (pristupljeno: 27.06.2024.)

komunista Jugoslavije. Skulptura predstavlja znanstvenika u sedećem stavu s velikim listom papira u rukama u kojeg je zagledan.“⁶⁵

Spomenik u Karađorđevom parku u Beogradu

Tijekom 2006. godine otkriven je i spomenik u Karađorđevom parku između Nacionalne biblioteke Srbije i Hrama Svetog Save. Osim godine rođenja na spomeniku je ispisana i formula za magnetnu indukciju $T = Wb/m$. Spomenik je rad srpskog kipara, akademika Nikole Koke Jankovića. Ovaj spomenik Tesli je isti kao onaj otkriven ispred njegovog laboratorija u Wardencllyffe kod New Yorka. Spomenik je svečano otkrio tadašnji predsjednik Republike Srbije Tomislav Nikolić.⁶⁶

Memorijalna ploča u čast Nikole Tesle

Na zgradi rektorata Univerziteta (Kapetan Mišinog zdanja) u Beograda se nalazi spomen ploča s likom Nikole Tesle postavljena 1989. godine s tekstom: “ U spomen na boravak Nikole Tesle u Beogradu i znameniti govor koji je održao na Velikoj školi 2. juna 1892. godine.”⁶⁷

Teslino poprsje u Novom Sadu

Poprsje Nikole Tesle nalazi se Ispred Fakulteta tehničkih znanosti u Novom Sadu. Postavljeno je 18. svibnju 2006. povodom obilježavanja sto pedeset godina rođenja velikog znanstvenika. Ovo poprsje djelo je kipara Vladimira Jokanovića.

Teslina spomen bista na reci Đetinji u hidrocentrali Užice

U okviru obilježavanja šezdeset godina postojanja „Elektrodistribucije Užice”, 1. kolovoza 2008. godine u kompleksu hidroelektrane „Pod gradom”, otkrivena spomen bista Nikoli Tesli. Bistu je izradio akademik Nikol Janković.⁶⁸

Spomenik u Pirotu

Ispred zgrade Elektrodistribucije Piroto, u Pirotu nalazi se figura Nikole Tesle sa golubicom.⁶⁹

⁶⁵ „Svetlosti velegrada Tesla je punih 7 godina čekao mesto u Beogradu“. 15.7.2023. <https://kaldrma.rs/tesla-je-punih-7-godina-cekao-mesto-u-beogradu/> (pristupljeno: 22.06.2024.)

⁶⁶ „Spomenik Nikoli Tesli u Beogradu“. 03.08.2008. <https://beogradskevesti.info/spomenik-nikoli-tesli-u-beogradu/> (pristupljeno: 09.8.2024.)

⁶⁷ *Wikipedija*. https://hr.wikipedia.org/wiki/Spomenici_Nikoli_Tesli (pristupljeno: 09.8.2024.)

⁶⁸ „Otkriven spomenik Nikoli Tesli u Užicu“. 01.08.2008. <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/8919/otkriven-spomenik-nikoli-tesli-u-uzicu.html> (pristupljeno: 09.8.2024.)

⁶⁹ „Spomenici“. <https://www.unt-genius.hr/spomenici.html> (pristupljeno: 09.8.2024.)

4.4. Odnos prema Tesli danas u Srbiji

Srbija je također zemlja koja je ponosna na to da jedan od genijalnih umova priznatih u svijetu po narodnosti Srbin. Njegova ostavština, kao i posmrtni ostaci, nalaze se u Beogradu. U posljednjih dvadeset godina ovog stoljeća Srbija nastoji Nikolu Teslu prikazati kao svoj brend. Otkrivaju se nova spomen obilježja na velikog znanstvenika, datum njegovog rođenja proglašen je Danom nauke u Srbiji, termoelektrane diljem cijele zemlje nose njegovo ime, muzej posuđuje dio građe za različite izložbe, koje se osim u Srbiji održavaju i diljem svijeta. Svi veći gradovi u zemlji daju na važnosti velikom znanstveniku kroz obilježavanja njegovih godišnjica smrti i obljetnice rođenja. U svojim nastojanjima da Nikola Tesla postane brend Srbije idu ponekad i van granica onog što Tesla predstavlja, a jedan primjer toga je i modna revija u Parizu.

4.4.1. Modna revija u Parizu – način na koji Srbija danas koristi Nikolu Teslu kao brend

U studenom 2023. godine održana je modna revija „Serbian fashion day” koju je u Parizu organizirala Vesna Jugović, a modne kreacije koje su djelo četiri dizajnera kao inspiraciju koristile su lik i djelo Nikole Tesle. Iako je reviju otvorila Tamara Vučić supruga današnjeg predsjednika Srbije, te su je kroz medije predstavili kao uspješnu i spektakularnu, znanstveni krugovi i štovatelji Nikole Tesle jako su kritički izrazili svoj stav i ogradili se od revije. Putem portala *OzonPress.net* javnosti se obratila Teslina znanstvena zaklada iz Philadelphie, zaklada u koju su udruženi Srbi iz Amerike. U priopćenju za javnost stoji: „Povodom modne manifestacije Serbian Fashion Day, autorice Vesne Jugović (Vesna De Vinci), održane u Parizu sredinom studenog ove godine, na kojoj su kreacije inspirirane likom i djelom Nikole Tesle predstavile četiri modne dizajnerice, Upravni odbor Zaklade Tesla Scientific Foundation (TNF) iz Amerike ovim se priopćenjem odvrća od nedopustive zlouporabe lika i djela Nikole Tesle na način kako je to prije nekoliko dana predstavljeno na modnoj reviji u Parizu.” te u nastavku dodaje „Nedopustivo je, o čemu svjedoče i fotografije, da se na modnoj pisti u rezidenciji našeg veleposlanstva pojavi maneken koji stasom i visinom doista podsjeća na Nikolu Teslu, a da u takvoj kreaciji bude golih ramena i grudi, a s nakitom (ogrlica). To je trenutak kada je modna revija u čast Nikole Tesle objektivno izašla iz prihvatljivih okvira za Teslinu zakladu za znanost. Jednostavno, Nikola Tesla se nikada nije tako odijevao i zato se možda dobra namjera pretvorila u pravu farsu. Muzej Nikole Tesle u Beogradu čuva više od 440 eksponata garderobe koju je naš znanstvenik nosio za života, pa su modni dizajneri i autorica Vesna Jugović upravo na tom mjestu mogli potražiti inspiraciju za modnu reviju. Lik i djelo Nikole Tesle krasi prije svega predanost radu i izumima za dobrobit

čovječanstva. Duboko smo razočarani što su ime, lik i djelo Nikole Tesle zloupotrijebljeni na modnoj reviji u Parizu od strane Vesne Jugović, stoga se u svakom pogledu suzdržavamo od daljnje suradnje.”⁷⁰ U ime Tesla Science Foundation (TNF) iz Philadelphije, izjavu za javnost dao je predsjednik Nikola Lončar.

Iako se danas sve pokušava prikazati na moderan način u kojem su svi stilovi dopušteni ipak modna revija nije najsretniji način brendiranja Srbije kroz lik i djelo Nikole Tesle. Ponekad bi trebalo uvažiti vrijeme u kojem je netko živio i način na koji je doprinio čovječanstvu. Nikola Tesla definitivno nije osoba koja je kroz modu i haljine pridonio izgradnji današnjeg društva.

4.4.2. Čiji je Tesla?

U centru Madrida, Španjolska, u prostoru Fundacio Telefonica koji se prostire na preko tisuću kvadratnih metara otvorena je najveća izložba o Nikoli Tesli do 2014. godine. Izložba nosi naziv „Nikola Tesla: budućnost je njegova”. Izložba je otvorena 13. studenog 2014. godine i bila je postavljena do 15. veljače 2015. godine. Autori izložbe bili su kustosi Miguel A Delgado i Maria Santoyo, koji su za potrebe izložbe surađivali s umjetnicima, znanstvenicima i brojnim institucijama iz cijeloga svijeta, između ostalog i s hrvatskom umjetnicom Helenom Bulajom Madunić, koja je snimila dokumentarni film pod nazivom „Mehaničke Figure Inspirirane Teslom”. Organizator izložbe bila je „Zaklada Telefonica”.⁷¹ Izložba je bila okidač za ponovnu raspravu između Hrvata i Srba o tome „čiji je Tesla”. Razlog žustrih rasprava i prepucavanja preko medijskog prostora je natpis na ulazu u izložbeni prostor na kojem je pisalo da se:

„Nikola Tesla rodio 1856. u Smiljanu, srpskom selu u Austrijskom Carstvu.”⁷² Hrvatska se na izložbi nigdje ne spominje. Takav natpis stajao je i na službenoj stranici zaklade. Zbog toga što je izostavljena Hrvatska kao zemlja rođenja i govori se o srpskom selu, a zapravo je riječ o hrvatskom selu s pretežito srpskim stanovništvom, Hrvatska turistička zajednica u Madridu žalila se hrvatskom veleposlanstvu u Madridu, koje je skrenulo pažnju organizatorima na nepravilnosti i propust. Za članak T-portala objavljen 2015. godine pod naslovom „Kontroverze u Madridu: Srpsko-hrvatski skandal oko najveće izložbe o Tesli u svijetu” savjetnica u hrvatskom veleposlanstvu Karmen Šešelja govori o postupku i reakciji na natpis te promijeni koja je uslijedila: „Istaknuli smo da je Tesla rođen u Smiljanu u Hrvatskoj i da je poznata njegova izjava

⁷⁰ „To nije Nikola Tesla“. 20.11.2023. <https://www.ozonpress.net/drustvo/to-nije-nikola-tesla/> (pristupljeno: 22.06.2024)

⁷¹ „Nikola Tesla: budućnost je njegova u Madridu“. 24.11.2014. <https://matis.hr/aktualno/nikola-tesla-buducnost-je-njegova-u-madridu/> (pristupljeno: 09.8.2024.)

⁷² „Kontroverze u Madridu Srpsko-hrvatski skandal oko najveće izložbe o Tesli u svijetu“. 13.02.2015. <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/srpsko-hrvatski-skandal-oko-najvece-izlozbe-o-tesli-u-svijetu-20150213> (pristupljeno: 09.8.2024.)

'Ponosim se srpskim rodom i hrvatskom domovinom'“ te nastavlja „Korigiran je tako da sada na njemu piše: 'Sjevernoamerički istraživač srpskog porijekla Nikola Tesla (Smiljan, zona s većinskim srpskim stanovništvom u današnjoj Hrvatskoj).' Kako ističe *Tportal.hr*, taj podatak nije točan. Ni danas ni u vrijeme Teslina rođenja.“⁷³

Direktor Teslinog muzeja u Beogradu, Vladimir Jelenković, ne vidi ništa sporno u natpisu te govori slijedeće: „Nema ničeg spornog. Tesla je rođen u Vojnoj krajini u Austrijskom Carstvu, u Habsburškoj Monarhiji“, naglašava te obrazlaže da je Vojna krajina u vrijeme Teslina rođenja bila pod izravnom austrijskom upravom. Vojna krajina je ukinuta i vraćena matici zemlji 1881. Dakle Vojna krajina u vrijeme Teslina rođenja nema nikakve veze s Hrvatskom niti u bilo kojoj varijanti to može biti zemlja genijalnog istraživača“. ⁷⁴

O incidentu koji je spona razdora među dvjema susjednim državama oglasio se i direktor diplomatske škole u Madridu, Jose Luis de la Penu, koji je izjavio sljedeće: „Za zemlju je važno reagirati u ovakvim slučajevima, no nema nikakva jamstva da će druga strana promijeniti nešto.“⁷⁵

Obzirom na nesuglasice koje su se dogodile u Madridu može se sa sigurnošću potvrditi da nema suradnje ni povezanosti između dviju država kada se radi o Nikoli Tesli. Puno bi lakše bilo i svijetu razumljivije kada bi došlo do suradnje i suglasnosti između dviju susjednih država po pitanju porijekla i pripadnosti Nikole Tesle.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ Ibidem.

5. Recentni vrhunac sukoba oko „prava na Teslu“ vezan uz hrvatske euro-kovanice

Kao što sam uvodno spomenula u predgovoru, slučaj koji me potaknuo na istraživanje i pisanje upravo ove teme je trenutak kad se raspravljalo treba li se lik Nikole Tesle nalaziti na hrvatskim kovanicama eura. Temeljem članka 89. Ustava Republike Hrvatske, Hrvatski sabor na sjednici održanoj 13. svibnja 2022. godine donio je Odluku o uvođenju eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj (NN 57/2022).⁷⁶ Iako je službena odluka donijeta 2022. godine, o tome tko bi se trebao nalaziti na hrvatskim kovanicama vodile su se rasprave od 2021. godine. Na sjednici Vlade u veljači 2021. premijer Andrej Plenković predstavlja dizajn hrvatskih euro kovanica sljedećim riječima: „Kao što vam je poznato, kada Hrvatska usvoji euro kao službenu nacionalnu valutu, a to je prema našim projekcijama 1. siječnja 2023, na kovanicama eura i centa koje će biti u optjecaju u Hrvatskoj i u ostalih 19 zemalja članica euro područja, naći će se dizajn motiva koji će predstavljati Hrvatsku i koje danas imamo zadovoljstvo predstaviti javnosti.“⁷⁷ Portal *Euro.hr* u srpnju 2021. godine objavljuje predložene motive za hrvatsku stranu euro kovanica. „Predloženi su motivi šahovnica, geografska karta Hrvatske, kuna, glagoljica i Nikola Tesla. Pritom će šahovnica kao motiv biti zajednička podloga na svim kovanicama, a ostali će motivi na apoenima biti raspoređeni na sljedeći način: na kovanici od dva eura bit će prikazana geografska karta Hrvatske, na jednom euru motiv kune, na 50, 20 i 10 centi Nikola Tesla, a na jednom, dva i pet centa naći će se motiv glagoljice.“⁷⁸

Tko će se nalaziti na hrvatskoj euro kovanici Komisija za novac svoju odluku donijela je i na temelju mišljenja građana Republike Hrvatske. „Simboli generirani od strane stručnjaka, osim Nikole Tesle kojega su odabrali građani. Naime, građani su glasovali u web-anketi koja je trajala od 1. do 15. srpnja.“ rekao je premijer za Vijesti HRT, koje u nastavku donose sljedeće: 'Svoje ocjene u web anketi dalo je gotovo 50 tisuća građana, a svaki motiv građani su imali prilike ocijeniti na skali ocjena od jedan od pet (odnosno ocjenama) u rasponu od »uopće mi se ne sviđa« do »najviše mi se sviđa«. Također su mogli predložiti po jedan dodatni motiv u skladu s vlastitim stavom o tome koji bi motiv najbolje predstavljao Hrvatsku na nacionalnoj strani euro kovanica. Kolika je razina svijesti o važnosti i značajnom doprinosu Nikole Tesle govore i ove činjenice: 'Građani su pritom iznijeli više od 11.000 slobodnih prijedloga, a među njima se dominantno

⁷⁶ *Narodne novine*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_05_57_803.html (pristupljeno: 19.06.2024.)

⁷⁷ *Vlada Republike Hrvatske*. 04.04.2022. <https://vlada.gov.hr/vijesti/plenkovic-na-predstavljanju-dizajna-hrvatskih-kovanica-eura-zejeli-smo-kljucne-elemente-prepoznatljivosti-hrvatske/33852?lang=hr> (pristupljeno: 19.06.2024.)

⁷⁸ „Predloženi motivi za hrvatsku stranu eurokovanica“. 21.07.2021. <https://euro.hr/predlozeni-motivi-za-hrvatsku-stranu-eurokovanica/> (pristupljeno: 19.06.2024.)

izdvojio motiv Nikole Tesle. Pojedinačno je Teslu predložilo 2599 građana, što čini više od 20 posto svih prijedloga, odnosno Tesla je dobio 2,5 puta više glasova nego drugo rangirani prijedlog'.⁷⁹

Srbija je burno reagirala na činjenicu da će se na hrvatskim euro kovanicama nalaziti lik Nikole Tesle kojeg oni smatraju Srbinom i stava su da jedini imaju pravo na takvu odluku. Osim Srba i Hrvata o tim raspravama izvještavali su i europski mediji: „Hrvatska želi da lik Nikole Tesle krasi njene kovanice. To jako smeta susjednu Srbiju, jer tamo Teslu smatraju Srbinom, objašnjava list Stuttgarter Nachrichten svojim čitateljima situaciju oko budućih kovanica eura u Hrvatskoj. „Pristup EU-novajlije Hrvatske eurozoni još je u oblacima, ali već sada je planirano uvođenje europske valute izazvalo žestoku razmiricu sa Srbijom: Narodna banka Srbije optužuje Zagreb da ‘prisvaja srpsko kulturno dobro’. Okidač za spor je Nikola Tesla rođen 1856. u hrvatskom selu Smiljanu kao sin srpskog pravoslavnog svećenika. Lice elektro-pionira preminulog u New Yorku bi, prema najavi hrvatskog premijera Andreja Plenkovića, trebalo krasiti novčiće od 10, 20 i 50 centi, piše Deutsche Welle.“⁸⁰ U nastavku se navodi još i stav predsjednika Srbije Aleksandra Vučića: „Tesla je bio Amerikanac srpskog porijekla i uvek se smatrao kao Srbin, frkće na to predsjednik Srbije Aleksandar Vučić: Hrvati bi trebalo da Teslu bar tiskaju na važnim novčanicama, a ne na sitnini. Doduše, ni srpske novčanice, na kojima je Tesla već tiskan, nemaju veliku težinu: 100 dinara odgovara iznosu od 85 eurocenti. Kao građanin carske Austrije, Srbin Tesla je rođen u Hrvatskoj. No, dok je u Beogradu još 1952. otvoren Muzej Nikole Tesle s urnom i zaostavštinom fizičara, Hrvatska se dugo maćehinski ophodila prema svom srpskom sinu: hrvatski nacionalisti su 1992. čak digli u zrak spomenik Tesli u Gospiću. Ipak, za razliku od Beograda, političari srpske manjine u Hrvatskoj pozitivno gledaju na Teslinu euro-rehabilitaciju. Kažu da su hrvatski građani bili ti koji su Srbina predložili kao motiv na kovanom novcu. Tako da, naglašavaju, Tesla povezuje Srbe i Hrvate.“⁸¹

Također prenose i odgovor hrvatskog premijera Andreja Plenkovića Narodnoj banci Srbije i predsjedniku Aleksandru Vučiću: „Ona može zauzeti stav, ali to neće imati utjecaja na odluku, i dodao: 'Nikoga mi ne prisvajamo. On je naglasio da su hrvatski građani izabrali Teslin lik za kovanice i označio to kao veliki gest Hrvatske, a uz to je Tesla bio srpske nacionalnosti.“⁸²

⁷⁹ „Odabrani hrvatski motivi na kovanicama eura, među njima i Tesla“. 21.07.2021.

<https://vijesti.hrt.hr/gospodarstvo/tesla-karta-rh-kuna-i-glagoljica-bit-ce-na-hrvatski-motivi-na-kovanicama-eura-2413008> (pristupljeno: 19.06.2024.)

⁸⁰ Welle, Deutsche. 28.07.2021. „Tesla na kovanicama Strani mediji o sporu Hrvatske i Srbije: Ni srpske novčanice, na kojima je Tesla već tiskan, nemaju veliku težinu“. <https://www.vecernji.hr/vijesti/strani-mediji-o-sporu-hrvatske-i-srbije-ni-srpske-novcanice-na-kojima-je-tesla-vec-tiskan-nemaju-veliku-tezinu-1511469> (pristupljeno: 19.06.2024.)

⁸¹ Ibidem.

⁸² Ibidem.

I austrijski portali govore o mjestu rođenja velikog znanstvenika na sljedeći način: „Hrvatska bi najranije 2023. godine mogla pristupiti eurozoni, ali najmlađa zemlja EU-a već je počela birati motive za kovanice eura. Kada je Tesla rođen, njegovo rodno selo Smiljan pripadalo je carevini Austriji. Osnovnu i srednju školu pohađao je u Gospiću, a gimnaziju u Karlovcu. Osamdesetih godina 19. stoljeća studirao je na Tehničkoj školi u Gracu. Godine 1884. emigrirao je u SAD“, podsjeća austrijski *Kronen Zeitung*.⁸³

U toj bespoštednoj bujici uvreda koje su kroz javni prostor iskakale na dnevnoj bazi pitam se jesu li građani Hrvatske to doživljavali kao nešto opravdano i logično ili kao nešto čime su bili u prilici ljutiti susjede i osjećati se nadmoćno. Nakon dugo vremena vodila se borba između dva naroda bez oružja. Ratovalo se u medijskom prostoru koji je putem svoje jedinstvenosti taj rat prenio cijelom svijetu. Hrvati su likovali, a Srbi baš i ne, zapravo pokušali su se žaliti.

„Narodna banka Srbije je bila mišljenja da bi eventualno stavljanje lika Nikole Tesle na nacionalnu strane kovanice evra, ako Hrvatska postane članica Evrozone u narednom periodu, predstavljalo prisvajanje kulturnog i naučnog nasleđa srpskog naroda, s obzirom na to da je nesporno da se slavni naučnik tokom svog života izjašnjavao kao Srbin po poreklu i rodu. S tim u vezi, sasvim je sigurno da bi bile preduzete odgovarajuće aktivnosti prema nadležnim institucijama EU kako bi se ukazalo na neprimerenost takvog predloga”⁸⁴ - rekli su za *Telegraf Biznis* iz NBS.

U cijeloj toj priči najmanje je bio bitan Nikola Tesla i njegov doprinos za svijet u kakvom živimo. Ishod mrežne borbe završio je u korist Hrvata. Nikola Tesla nalazi se na euro kovanicama.

Dva predsjednika iznose svoj stav o Nikoli Tesli u vezi s pitanjem treba li se on nalaziti na hrvatskim kovanicama eura ili ne pa tako *Indeks.hr* u članku „Što je Tesla zaista govorio o Srbiji, Hrvatskoj i o svom porijeklu“ citira izjavu predsjednika RH Zorana Milanovića:

„Tesla je proveo manje vremena u Srbiji nego ja u Oklaju danas. Tesla je Amerikanac, toliko su ga ozbiljno shvaćali u Hrvatskoj i Beču da je pobjegao u Ameriku. Hrvatska je s Teslom imala krizu identiteta i to je bila nejasna ljubav. Svojatati Teslu možda nije u redu od Hrvatske, a od Srbije još manje“⁸⁵, zaključio je predsjednik.

Po drugoj strani srpski predsjednik Aleksandar Vučić ne da samo osporava Teslino porijeklo i povezanost s današnjom Hrvatskom već naglasak stavlja na srpsko porijeklo i koristi se politikom kroz koju progovara stav da je srpski narod žrtva događanja koji su se zbili na tlu Hrvatske u tijeku

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ Bjelić, Vesna. 2.07.2021. „Smeju li Hrvati da stave Nikolu Teslu na novčanice evra i šta će Srbija tim povodom da uradi?“. <https://biznis.telegraf.rs/amp/info-biz/3367128-nikola-tesla-kovanice-evra-hrvatska> (pristupljeno: 19.06.2024.)

⁸⁵ Jarić-Dauenhauer, Tihana. 24.07.2021. „Što je Tesla zaista govorio o Srbiji, Hrvatskoj i o svom porijeklu“ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/sto-je-tesla-zaista-govorio-o-srbiji-hrvatskoj-i-o-svom-porijeklu/2292694.aspx> (pristupljeno: 19.06.2024.)

ratova koji su se događali posljednjih osamdeset godina. Njegova izjava o Nikoli Tesli glasi: "Amerikanac srpskog podrijetla, rođen kao Srbin, od oca Srbina i majke Srkinje i čija je obitelj ubijana i stradala upravo zato što je pripadala srpskom rodu"⁸⁶, prenosi *Dnevnik.hr*.

Kako su srpski građani reagirali na situaciju da će se lik Nikole Tesle nalaziti na hrvatskoj kovanici eura pronašla sam na *YouTube* intervjuu pod nazivom: „Pitali smo Srbe što misle o hrvatskoj kovanici eura s likom Nikole Tesle” Neki od komentara koji se javljaju jesu: : „Svi oni znaju da su Srbi. Slovenci su nam uzeli ajvar i rakiju, tako da nije ni čudo. Takvi su Hrvati. Užasno, pa to nije normalno, sad će možda da uzmu i našeg Svetog Savu i stave ga.”⁸⁷

Postavlja se pitanje samo jesu li osobe koje su intervjuirane ikada čitale osnovne podatke o velikom znanstveniku jer kroz školsko obrazovanje u Srbiji, kao i u Hrvatskoj, postoji više predmeta u kojima se uči i govori o Nikoli Tesli. Nepobitna je činjenica da je rođen u Smiljanu i dovoljan je samo pogled na geografsku kartu i malo znanja iz povijesti i svakoj osobi postaje jasno da koliko pravo imaju Srbi na Teslu također imaju i Hrvati. Ovo je dokaz je da je javno mnijenje oblikovana na temelju različitih izvora i da su prisutni različiti narativi.

Portal Kurir/Biznis 18.07.2022. godine pod naslovom „Prve slike hrvatskih kovanica s likom Nikole Tesle: Počelo kovanje, euro 1. siječnja” donosi tekst o prvim iskovanim kovanicama kojem je početku kovanja bio prisutan i premijer Andrej Plenković. Kovanice su predstavljene medijima, koji su mogli zabilježiti prve kovanice od 2 eura na kojem se nalazi karta RH, zatim od 1 eura na čijoj je poledini kuna, 50 centi Nikola Tesla i 5 centi glagoljica. Neki od komentara na tekst su slijedeći: „Nije rođen u Hrvatskoj, nego u Austro-Ugarskoj; Sad se raspravlja čiji je... I nitko ga nije gledao, niti se borio. Otišao je tada trbuhom za kruhom u Ameriku... Dvapat je pisao Matici srpskoj za stipendiju, zar mu nisu dali... I sad svi posjedujemo; Hvala Zagrebu što je stavio Srbe na svoj novac; Šteta što uopće imaju pravo kovati novčanice s likom Nikole Tesle. Jer tada Hrvatska nije ni postojala. Već je postojala Austro-Ugarska monarhija a Hrvati nisu bili ni H.”⁸⁸

Neovisno od komentara koji su pratili uvođenje euro-valute u hrvatski monetarni fond, na hrvatskim kovanicama od 10, 20 i 50 centi nalazi se lik Nikole Tesle. Tim činom, na neki način poražen je nacionalizam u Hrvata i otvorena su vrata mogućnosti suradnje i prihvaćanja.

⁸⁶ „Burne reakcije Vučić o Tesli na hrvatskim kovanicama eura: Mogli su ga staviti na najvažnije novčanice, a ne na sitniš". 24.07.2021. <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/aleksandar-vucic-o-nikoli-tesli-na-hrvatskim-kovanicama-eura---660643.html> (pristupljeno: 19.06.2024.)

⁸⁷ „Pitali smo Srbe što misle o hrvatskoj kovanici eura s likom Nikole Tesle”. 05.02.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=FbrXOVidM8g> (pristupljeno: 19.06.2024.)

⁸⁸ „Prve slike hrvatskih kovanica s likom Nikole Tesle: Počelo kovanje, euro 1. siječnja”. 18.07.2022. <https://biznis.kurir.rs/info-biz/3974977/prve-slike-hrvatskih-kovanica-sa-likom-nikole-tesle-pocelo-kovanje-evro-se-uvodi-1-januara> (pristupljeno: 19.06.2024.)

6. Zaključak

Nikola Tesla bio je veliki znanstvenik čije veličina nadilazi bilo kakvo stavljanje u okvire pripadanja. No, kada se u javnom prostoru govori o Nikoli Tesli najčešće se spori oko stvari koje u 21. stoljeću ne bi trebale biti bitne – nacionalnost i vjeroispovijest. Svojataju ga prema potrebi i Hrvati i Srbi, svađaju se oko toga kojem narodu više pripada, umjesto da se govori o njegovim znanstvenim postignućima i o tome da je on svojim izumima doprinio promjenama u svijetu kojeg poznajemo. Zahvaljujući Teslinom izumu izmjenične struje jednim klikom na prekidač i kućanstva su osvijetljena, jedna od njegovih ideja je bežično spajanje svijeta danas ostvareno pritiskom gumba na internetu. Usprkos idejama i pronalascima genijalnog znanstvenika usredotočenost bivših naroda koji su zajedno živjeli i odakle vuku i Teslini korijeni svelo se na pitanje je li Tesla bio više Srbin ili ipak Hrvat?

Danas kada govorimo o razlozima različitih narativa o jednom od najvećih genijalaca rođenih na našem prostoru leži u politici, prvenstveno u politici koju vodi Republika Srbija s predsjednikom Vučićem, kojem je zapravo u interesu da ne dođe do pomirbe i prihvaćanja zbog njegovih birača, te se nastoji kroz slučaj Tesle prikazati Hrvate kao narod koji „otima Teslu“. Situacija je eskalirala u trenutku kad je Hrvatska uvela euro valutu. Nastale kontroverze oko lika i djela Nikole Tesle privukle su moju pažnju i potakle me na istraživanje tko je zapravo Nikola Tesla i što su činjenice vezane uz njegov život osim onih koji se tiču njegovih izuma. Za usmjeravanje istraživačkog rada postavljene su tri hipoteze.

Prva hipoteza je glasila: **Nikola Tesla zauzima važno mjesto u politikama povijesti i kulturi sjećanja u Hrvatskoj i Srbiji.**

Hipoteza je potvrđena. Lik i djelo Nikole Tesle zauzima važno mjesto u politikama povijesti i kulturi sjećanja oba naroda što je vidljivo kroz analize u cijelom radu. Kada ne bi zauzimao tako važno mjesto koje je kao prvo vezano uz politiku Hrvata i Srba ne bi bilo ni sukoba, ni različitih stavova, ni svojatanja ni svađa. Ne samo da bi se moglo još puno toga napraviti kroz lik i djelo Nikole Tesle već bi i svijet drugačije gledao na obje države.

Druga hipoteza glasila je: **Sukobljeni povijesni narativi važan su element u odnosima između Hrvatske i Srbije.**

Drugu hipotezu sam potvrdila. Posjetila sam Tehnički muzej Nikola Tesla u Zagrebu, Memorijalni centar u Smiljanu i Muzej Nikola Tesla u Beogradu te razgovarala s kustosima koji međusobno poštuju jedni druge i kao osobe voljeli bi surađivati, no do te suradnje nije došlo. Na žalost ne postoji suradnja između dva memorijalna muzeja – onog u Smiljanu i u Beogradu. Problem je u politici i u pitanju do kada će političko ozračje u Srbiji biti stava da se mjesto rođenja

Nikole Tesle, Smiljan, svrstava u Austrijsko Carstvo ili Habsburšku Monarhiju bez spominjanja da je riječ o Hrvatskoj što je vidljivo na početku rada prilikom analize biografije Nikole Tesle koju je napisao dr. Branimir Jovanović i prof. dr.sc. Vladimir Muljević. Da bi došlo do suglasnosti narativima potrebno je kao prvo volja vodećih političara obje države. Zatim da se dopusti stručnjacima da iznesu svoje mišljenje na temelju činjenica oko kojih se spore dogovori jedinstven stav koji bi tada i Srbija i Hrvatska iznosile u javnosti.

Treća hipoteza glasila je: **Politika vladajućih stranaka presudna je za mogućnost stvaranja „dijeljene povijesti“**

Treću hipotezu sam potvrdila. Politika koju vode vladajuće stranke stvaraju odnos i ozračje oko lika i djela Nikole Tesle što je vidljivo kroz analizu prilikom uvođenja euro kovanica u monetarni fond, a prisutna je i kod događaja koji su pratili izložbu u Madridu . Ako se dogodi trenutak usuglašavanja vladajućih stranaka obje države i Nikolu Teslu bi se prikazalo kao povijesnu osobu koja nas povezuje u narodu stvorilo bi se i takvo ozračje.

Tesla je bio jedan od najvećih izumitelja čovječanstva, čovjek predan radu u namjeri da za čovječanstvo stvori najviše što može. Da bi ostvario svoj san nisu mu pomogle ni Hrvatska ni Srbija već SAD. Što nam to govori? Da je potrebno otići u svijet i ostvariti se. Do trenutka uspjeha, tvoje ideje i misli većina neće shvaćati. Uspjeh sam po sebi nosi priznanje okoline i odjednom postaješ nečiji i dobro te je poznavati. Za Teslu s punim pravom možemo reći da je on puno veći od trivijalnih nacionalnih prepucavanja i da zapravo pripada svijetu. Kako bi on sam rekao: „Vaša mržnja, pretvorena u električnu energiju, mogla bi osvjetljavati gradove i gradove”.⁸⁹

⁸⁹ Farnsworth, J. Hubert. 29.11.2013. „Ako je jedina molitva koju si izrekao u čitavom životu bila hvala vam, to bi bilo dovoljno. Srbi i Hrvati, vaša mržnja pretvorena u električnu energiju osvjetlila bi svijet“. <https://www.dnevno.hr/ekalendar/zanimljivosti-iz-povijesti/srbi-i-hrvati-vasa-mrznja-pretvorena-u-elektricnu-energiju-osvijetlila-bi-svijet-70372/> (pristupljeno: 19.06.2024.)

Sveučilište
Sjever

IZJAVA O AUTORSTVU

I

SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Mirjana Jerbić (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Nikola Tesla u javnom prostoru (obrisati: ovaj) (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:

(upisati ime i prezime)

MIRJANA JERBIĆ

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Mirjana Jerbić (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Nikola Tesla u javnom prostoru (obrisati: ovaj) (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:

(upisati ime i prezime)

MIRJANA JERBIĆ

(vlastoručni potpis)

7. Literatura

Pisani izvori

1. *The Penguin Encyclopedia*. 2004. Penguin books.
2. *The Encyclopedia Americana*. 1984. Danbury.
3. *Britannica Concise Encyclopedia*. 2006. Enciklopedija Britannica INC.
4. *Hrvatska i Europa*. 2009. Školska knjiga.
5. *Enciklopedija srpskog naroda*. 2008. Zavod za udžbenike Beograd.
6. Jelenković, Vladimir. 2007. *Teslini članci u Elektrial eksperimenteru*, Muzej Nikole Tesle Beograd.
7. Tesla, Nikola 1984., *Moji pronalasci / My inventions*, Školska knjiga Zagreb
8. Tesla, Nikola 2015., *Moji pronalasci / My inventions*, Znaje Zagreb
9. Jovanović, Branimir 2006. *Tesla – ilustrirana monografija*, Euroknjiga Zagreb, 12.
10. Carlson, W. Bernard, 2014. *Tesla – Izumitelj električnog doba*; Planetopija Zagreb, 31.
11. Abramović, Velimir 2016. *Tesla evolucija svesti čovečanstva*; Draslar Beograd, 14.-15.
12. *Muzej Nikole Tesle 1952-2003*. 2003. Muzej Nikole Tesle. Beograd.51.

Elektronski izvori:

1. Tesla, Nikola. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/tesla-nikola> (pristupljeno: 31.08.2024.)
2. Vlaić, Spasoje „Tajni Eksperiment Nikole Tesle Filadelfija“
<https://www.youtube.com/watch?v=Bi4FU5vAkqI&t=739s>. (pristupljeno 4.4..2024.)
3. Vojna krajina. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/vojna-krajina>(Pristupljeno: 24.06.2024.)
5. Babić, Hrvoje. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/babic-hrvoje> (Pristupljeno 27.6.2024)
6. Ilić, Ivan. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024.<https://www.enciklopedija.hr/clanak/ilic-ivan> (Pristupljeno 27.6.2024.)
7. Tesla, Nikola. *Wikipedija Srbije*.

https://sr.m.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0_%D0%A2%D0%B5%D1%81%D0%BB%D0%B0 (Pristupljeno 27.06.2024)

8. Tesla, Nikola. *Wikipedija Hrvatske*. https://hr.wikipedia.org/wiki/Nikola_Tesla (Pristupljeno 27.06.2024)

9. *Wikipedija*. https://hr.m.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Putovnica_Nikola_Tesla_01082.JPG (Pristupljeno 27.06.2024.)

10. Johnston, Ben. 1995. „Moji izumi: Autobiografija Nikole Tesle“. <https://spatialsoundinstitute.com/Nikola-Tesla-Ben-Johnston-1995-My-Inventions-The-Autobiography-of>(pristupljeno:29.06.2024.)

11. Pavić, Ivana. „Bibliografija i metode bibliografskoga rada: bibliografija Nikole Tesle“.2017.. Diplomski rad Zadar. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unizd:1882/preview> 30. – 44. (pristupljeno: 29.06.2024.)

10. „Moji izumi: autobiografski spisi | Audio knjige na srpskom“. 2018. https://www.youtube.com/watch?v=Nz_E-2kbTS0 (Pristupljeno: 23.04.2024.)

11.Smrekar, Branko. „Nema naroda bez povijesti“. 10.07.2021. <https://blog.dnevnik.hr/oganj/2021/07/1632339467/nema-naroda-bez-povijesti.html> (Pristupljeno: 27.06.2024.)

12. „Arhiepiskop Aleksandar: Nikola Tesla ili kako se hrvatska odriče vlastite povijesti“ 11.07.2020. <https://croativ.net/nikola-tesla-ili-kako-se-hrvatska-odrice-vlastite-povijesti-11207/> (pristupljeno 27.6.2024.)

13. Žubrinić, Darko. 2015. „Nikola Tesla 1856-1943, Istaknuti hrvatsko-američki znanstvenik Nikola Tesla bio je učenik u Smiljanu, Gospiću i Rakovcu (Karlovac)“. <https://www.croatianhistory.net/etf/tesla.html> (Pristupljeno: 23.06.2024.)

14. „Smiljan: Obljetnica rođenja Nikole Tesle“ 10.07.2006. <https://vlada.gov.hr/vijesti/smiljan-obljjetnica-rodjenja-nikole-tesle/5765> (Pristupljeno: 23.06.2024.)

15. „Povijest i sadašnjost Muzeja“. <https://tmnt.hr/info/povijest> (Pristupljeno: 23.7.2024.)

16. „Spomenik Nikole Tesle“. <http://spomenik.pbworks.com/w/page/38607232/Nikola%20Tesla> (pristupljeno: 23.07.2024.)

17. Vitas, Zoran. 7.1.2023. „Genijalni izumitelj Prije 80 godina umro je Nikola Tesla: U Zagrebu još traju prijepori o lokaciji njegovog spomenika“ <https://www.vecernji.hr/zagreb/prije-80-godina-umro-je-nikola-tesla-u-zagrebu-jos-traju-prijepori-o-lokaciji-njegovog-spomenika-1645563> (pristupljeno: 01.07.2024.)

18. Žumbirić, Darko. 2015. „Nikola Tesla 1856.-1943. Istaknuti hrvatsko-američki znanstvenik“ <https://www.croatianhistory.net/etf/tesla.html> (pristupljeno: 01.07.2024.)
19. Jovanović, Nenad. 20.4.2021. „Tesla po drugi put u Gospiću“. <https://www.portalnovosti.com/tesla-po-drugi-put-u-gospicu> (Pristupljeno: 01.07.2024.)
20. Smolčić, Marin. 22.8.2020. „Tesla se 'vraća' u Gospić, uredit će se trg i park koji će nositi ime velikog znanstvenika“, <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/lika-senj/tesla-se-vraca-u-gospic-uredit-ce-se-trg-i-park-koji-ce-nositi-ime-velikog-znanstvenika/> (pristupljeno: 01.07.2024.)
21. Galić, Eduard. 1977. „Nikola Tesla – 7. epizoda“ RTV Zagreb. https://www.youtube.com/watch?v=7vUixEh_83Q&list=PLbCH02_ybgjFotkWy3IbwBWAm WK2whHm&index=6 (Pristupljeno: 22.06.2024.)
22. Brnard, Tena. 24.5.2018. „24. svibnja 1892. – Nikola Tesla u Zagrebu pokazao kako se voli domovina“. https://likaclub.eu/24-svibnja-1892-nikola-tesla-zagrebu-pokazao-se-voli-domovina/#google_vignette (pristupljeno: 22.06.2024.)
23. „Nikola Tesla o električnoj rasvjeti u Zagrebu“. 25.05.1892. <https://www.croatianhistory.net/etf/teslazg.html> (pristupljeno: 22.06.2024.)
24. Papić, Krsto. 1980. „Tajna Nikole Tesle“. Zagreb film. <https://www.youtube.com/watch?v=XshqFR3Szwc&t=136s> (pristupljeno: 22.06.2024.)
25. Car, Maja. 16.01.2020. „Neizvjesna sudbina: Hoće li u ratu razoreni Nikola Tesla ići u Rijeku ili Gospić?“. <https://www.vecernji.hr/kultura/hoce-li-u-ratu-razoreni-nikola-tesla-ici-u-rijeku-ili-gospic-1372857> (pristupljeno: 27.05.2024.)
26. Smolčić, Marin. 03.04.2022. „Tesla se vratio u Gospić nakon 29 godina. To je treći ovakav spomenik u svijetu“. https://www.novolist.hr/rijeka-regija/lika-senj/tesla-se-vratio-u-gospic-nakon-29-godina-postavljen-treci-ovakav-spomenik-u-svijetu/?meta_refresh=true (pristupljeno: 01.07.2024.)
27. Trebovc Kiš Patricia. 20.04.2021. „Nikola Vudrag ‘U Varaždinu sam napravio najveći spomenik Nikoli Tesli na svijetu. Evo kako to je to izgledalo...““. <https://www.jutarnji.hr/kultura/art/u-varazdinu-sam-napravio-najveci-spomenik-nikoli-tesli-na-svijetu-evo-kako-to-je-to-izgledalo-15066731> (pristupljeno: 07.08.2024.)
28. Zajović, Milena. 15.10.2023. „Glazbeno-scenski projekt: Predstava o Tesli putuje i u njegov newyorški dom, ulaznice već su razgrabljene“. <https://www.vecernji.hr/kultura/predstava-o-tesli-putuje-i-u-njegov-newyorski-dom-ulaznice-vec-su-razgrab-1716684> (pristupljeno: 12.06.2024.)
29. Đurđević Mila, Čilić Una. travanj 2024. „Svi hoće Nikolu Teslu“ <https://www.slobodnaevropa.org/a/nikola-tesla/30612584.html#main> (pristupljeno: 12.06.2024.)

30. Boban, Iva. 20.05.2018. „Hrvati i Srbi Moćna Srpska banka raspolagala je sa 6,2 posto kapitala Banske Hrvatske“. <https://www.vecernji.hr/vijesti/mocna-srpska-banka-raspolagala-je-sa-6-2-posto-kapitala-banske-hrvatske-1246265> (pristupljeno: 19.06.2024.)
31. „Tesla banka - prva srpska banka u Hrvatskoj“. 28.03.2010. https://rtv.rs/rsn/region/tesla-banka-prva-srpska-banka-u-hrvatskoj_180971.html (pristupljeno: 19.06.2024.)
32. „Istorijat“. <https://tesla-museum.org/o-nama/istorijat/> (pristupljeno: 08.07.2024.)
33. „Aerodrom Nikola Tesla Beograd promijenio je logo, ali ne i ime“. 03.01.2019. <https://www.danas.rs/vesti/ekonomija/aerodrom-nikola-tesla-beograd-promenio-logotip-ali-ne-i-ime/> (pristupljeno: 27.06.2024.)
34. „Svetlosti velegrada Tesla je punih 7 godina čekao mesto u Beogradu“. 15.7.2023. <https://kaldrma.rs/tesla-je-punih-7-godina-cekao-mesto-u-beogradu/> (pristupljeno: 22.06.2024.)
35. „Spomenik Nikoli Tesli u Beogradu“. 03.08.2008. <https://beogradskevesti.info/spomenik-nikoli-tesli-u-beogradu/> (pristupljeno: 09.8.2024.)
36. *Wikipedija*. https://hr.wikipedia.org/wiki/Spomenici_Nikoli_Tesli (pristupljeno: 09.8.2024.)
37. „Otkriven spomenik Nikoli Tesli u Užicu“. 01.08.2008. <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/8919/otkriven-spomenik-nikoli-tesli-u-uzicu.html> (pristupljeno: 09.8.2024.)
38. „Spomenici“. <https://www.unt-genius.hr/spomenici.html> (pristupljeno: 09.8.2024.)
39. „To nije Nikola Tesla“. 20.11.2023. <https://www.ozonpress.net/drustvo/to-nije-nikola-tesla/> (pristupljeno: 22.06.2024.)
40. „Nikola Tesla: budućnost je njegova u Madridu“. 24.11.2014. <https://matis.hr/aktualno/nikola-tesla-buducnost-je-njegova-u-madridu/> (pristupljeno: 09.8.2024.)
41. „Kontroverze u Madridu Srpsko-hrvatski skandal oko najveće izložbe o Tesli u svijetu“. 13.02.2015. <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/srpsko-hrvatski-skandal-oko-najvece-izlozbe-o-tesli-u-svijetu-20150213> (pristupljeno: 09.8.2024.)
42. *Narodne novine*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_05_57_803.html (pristupljeno: 19.06.2024.)
43. *Vlada Republike Hrvatske*. 04.04.2022. <https://vlada.gov.hr/vijesti/plenkovic-na-predstavljanju-dizajna-hrvatskih-kovanica-eura-zeljeli-smo-kljucne-elemente-prepoznatljivosti-hrvatske/33852?lang=hr> (pristupljeno: 19.06.2024.)
44. „Predloženi motivi za hrvatsku stranu eurokovanica“. 21.07.2021. <https://euro.hr/predlozeni-motivi-za-hrvatsku-stranu-eurokovanica/> (pristupljeno: 19.06.2024.)
45. „Odabrani hrvatski motivi na kovanicama eura, među njima i Tesla“. 21.07.2021. <https://vijesti.hrt.hr/gospodarstvo/tesla-karta-rh-kuna-i-glagoljica-bit-ce-na-hrvatski-motivi-na-kovanicama-eura-2413008> (pristupljeno: 19.06.2024.)

46. Welle, Deutsche. 28.07.2021. „Tesla na kovanicama Strani mediji o sporu Hrvatske i Srbije: Ni srpske novčanice, na kojima je Tesla već tiskan, nemaju veliku težinu“. <https://www.vecernji.hr/vijesti/strani-mediji-o-sporu-hrvatske-i-srbije-ni-srpske-novcanice-na-kojima-je-tesla-vec-tiskan-nemaju-veliku-tezinu-1511469> (pristupljeno: 19.06.2024.)
47. Bjelić, Vesna. 2.07.2021. „Smeju li Hrvati da stave Nikolu Teslu na novčanice evra i šta će Srbija tim povodom da uradi?“. <https://biznis.telegraf.rs/amp/info-biz/3367128-nikola-tesla-kovanice-evra-hrvatska> (pristupljeno: 19.06.2024.)
48. Jarić-Dauenhauer, Tihana. 24.07.2021. „Što je Tesla zaista govorio o Srbiji, Hrvatskoj i o svom porijeklu“ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/sto-je-tesla-zaista-govorio-o-srbiji-hrvatskoj-i-o-svom-porijeklu/2292694.aspx> (pristupljeno: 19.06.2024.)
49. „Burne reakcije Vučić o Tesli na hrvatskim kovanicama eura: Mogli su ga staviti na najvažnije novčanice, a ne na sitniš“. 24.07.2021. <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/aleksandar-vucic-o-nikoli-tesli-na-hrvatskim-kovanicama-eura---660643.html> (pristupljeno: 19.06.2024.)
50. „Pitali smo Srbe što misle o hrvatskoj kovanici eura s likom Nikole Tesle“. 05.02.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=FbrX0VidM8g> (pristupljeno: 19.06.2024.)
51. „Prve slike hrvatskih kovanica s likom Nikole Tesle: Počelo kovanje, euro 1. siječnja“. 18.07.2022. <https://biznis.kurir.rs/info-biz/3974977/prve-slike-hrvatskih-kovanica-sa-likom-nikole-tesle-pocelo-kovanje-evro-se-uvodi-1-januara> (pristupljeno: 19.06.2024.)
52. Farnsworth, J. Hubert. 29.11.2013. „Ako je jedina molitva koju si izrekao u čitavom životu bila hvala vam, to bi bilo dovoljno. Srbi i Hrvati, vaša mržnja pretvorena u električnu energiju osvijetlila bi svijet“. <https://www.dnevno.hr/ekalendar/zanimljivosti-iz-povijesti/srbi-i-hrvati-vasa-mrznja-pretvorena-u-elektricnu-energiju-osvijetlila-bi-svijet-70372/> (pristupljeno: 19.06.2024.)